

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK
(MEDENİ USUL HUKUKU VE İCRA VE İFLÂS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

ADLÎ YARGI-İDARÎ YARGI GÖREV AYIRIMI

Lisans Projesi

Lütfi Gürgen

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK
(MEDENİ USUL HUKUKU VE İCRA VE İFLÂS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

ADLÎ YARGI-İDARÎ YARGI GÖREV AYIRIMI

Lisans Projesi

Lütfi Gürgen

Proje Danışmanı
Prof.Dr.Ejder Yılmaz

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK
(MEDENİ USUL HUKUKU VE İCRA VE İFLÂS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

ADLÎ YARGI-İDARÎ YARGI GÖREV AYIRIMI

Lisans Projesi

Proje Danışmanı : Prof. Dr. Ejder YILMAZ

İmzası

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....	V
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

Kavramlar

A.Yargı Kavramı.....	3
B.Yargı	
Çeşitleri.....	4
I. Anayasa Yargısı.....	6
II. Askerî Ceza Yargısı.....	8
III. İdarî Yargı.....	9
1. Askerî İdarî Yargı.....	9
2. Genel İdarî Yargı.....	11
IV. Adlî Yargı.....	14
1. Ceza Yargısı.....	15
2. Medeni Yargı.....	16

İkinci Bölüm
Adlî Yargı-İdarî Yargı
Ayrımı

A. Yargı Yolu Uyuşmazlığı.....	19
B. Uyuşmazlık Yargısı.....	20
C. Uyuşmazlık Mahkemesinin Adlî Yargı-İdarî Yargı Ayrımında Esas Aldığı Ölçütler.....	21
I. Hakimiyet Tasarrufu-Temsiyet Tasarrufu Ölçütü.....	21
II. Kamu Hizmeti Ölçütü.....	22
III. Kamu Kanunu Ölçütü.....	23
IV. İdarî İşlem Ölçütü.....	24
V. İdarî Eylem Ölçütü.....	25
VI. İdarî Sözleşme Ölçütü.....	26

Üçüncü Bölüm
İdari Yargını Görevinde Olmayıp
Adli Yargının Görevine Giren Davalar

A. Kanunlarla Adlî Yargının Görev Alanına Verilen Uyuşmazlıklar.....	28
I. Kişisel Durum Sicillerine İlişkin Davalar.....	29
II. Tapu Sicili İle İlgili Davalar.....	30

III. Vasi Ve Vesayet Dairelerinin Kusurundan Doğan Zararların Giderilmesine İlişkin Davalar.....	31
IV. Kamulaştırma İle İlgili Bazı Davalar.....	31
V. İş Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	32
VI. Sosyal Sigortalar Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	33
VII. 1479 Sayılı Kanunun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	34
VIII. Orman Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	34
IX. Kadastro Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	35
X. İcra ve İflâs Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	36
XI. 6183 Sayılı Kanunun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	37
XII. Fikir Ve Sanat Eserleri Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	38
XIII. Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Alınan Koruma Tedbirleri Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesine İlişkin Davalar.....	39
XIV. Kabahatler Kanununa Göre Açılacak Davalar.....	40
XV. Kamu İhale Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar.....	43
XVI. İmar Kanununa Göre Açılan Bedelin İndirilmesi Davası.....	44
XVII. Milli Piyango Ve Talih Oyunlarına İlişkin Davalar	44
XVIII. Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanunundan Doğan Davalar.....	44
XIX. Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanunundan Doğan Davalar.....	45

XX. Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunundan Doğan Davalar.....	45
XXI. Olağanüstü Hal Kanunundan Doğan Davalar.....	46
XXII. Umumî Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanundan Doğan Davalar.....	46
B. İdarenin Özel Hukuk Sözleşmelerinden Doğan Davalar.....	46
C. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özel Hukuka Tabi Faaliyetlerinden Doğan Davalar.....	48
D. İdarenin Haksız Fiilleri Nedeniyle Açılan Tazminat Davaları.....	49
E. Kamu Personelinin Kişisel Kusurlarından Doğan Zararların Giderilmesine İlişkin Tazminat Davaları.....	51
F. Trafik Kazaları Sonucu Uğranılan Zararların Giderilmesine İlişkin Tazminat Davaları.....	52
G. İdarenin Kişilere Karşı Açtığı Davalar.....	54
Sonuç.....	55
Kaynakça.....	59

KISALTMALAR

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AYMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
D	: Dairesi
DDDGGK	: Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu
DKD	: Danıştay Kararları Dergisi
E	: Esaslı
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK	: İcra ve İflâs Kanunu
K	: Kararı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m	: madde
S	: Sayı
s	: sayfa
UM	: Uyuşmazlık Mahkemesi
vd	: ve devamı

GİRİŞ

Adil yargılanma ve hak arama özgürlüğünün sağlanabilmesi, yargılamanın makul süre içinde tamamlanabilmesi ve ülkede yargı birliğinin sağlanabilmesi için davaların görevli ve yetkili yargı çeşidinde açılması gerekir. Ancak günlük hayatımızda karşılaştığımız uyuşmazlıkların çeşitliliği ve her uyuşmazlığın kendine özgü olması, her somut olayda dava şartlarından biri olan yargı yolunu belirlemeyi zorlaştırmıştır.

Ülkemizde mahkemelerin görevlerini, dolayısıyla yargı çeşitlerinin görev alanlarını belirleme yetkisi kanunla yasama organına verilmiştir. Ancak bilim ve teknolojideki gelişmeler ile ekonomik ve sosyal değişimin hukuk alanını etkilemesi sonucunda yeni hukuki kavram ve uyuşmazlıkların ortaya çıkması ve doğabilecek uyuşmazlıkların önceden tahmininin güç oluşu nedeniyle, 1945 yılında adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkili olarak Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur. Bu sayede kanunlarda açıkça belirtilmeyen durumlarda Uyuşmazlık Mahkemesinin yargı çeşitlerinin görevine ilişkin verdiği kararlarda geliştirdiği ölçütler, bu sorunu önemli ölçüde çözmüştür.

Uygulamada en çok yargı yolu uyuşmazlığı adli yargı ile idari yargı alanında ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan çalışmamızda, adli yargı ile

idari yargının görev ayrımını ve uyuşmazlık mahkemesinin bu konuda geliştirdiği görev ölçütlerini inceleyeceğiz.

Çalışmamızda ilk olarak yargı kavramını ve yargı çeşidi kavramlarını açıklayacağız.Ayrıca doktrin ve uygulamada genel olarak kabul edilen yargı çeşidi sınıflandırmasını ve yargı çeşitlerini ele alacağız.

İkinci bölümde yargı yolu uyuşmazlığı ve uyuşmazlık yargısına değinip, Uyuşmazlık Mahkemesinin adlî yargı ile idarî yargının görev ayrımında esas aldığı ölçütleri, Uyuşmazlık Mahkemesinin vermiş olduğu kararlar ışığında inceleyeceğiz.

Üçüncü bölümde ise, yasa koyucunun Anayasanın verdiği yetkiye dayanarak çıkardığı kanunlarla idari yargı yerine adlî yargıyı görevli saydığı alanlar ile Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarıyla adlî yargının görevli olduğu alanları inceleyeceğiz.

Çalışmamızda adlî yargı- idarî yargı görev ayrımı incelenecek olup, göreve ilişkin olmayan diğer usul hukuku farklılıkları incelenmeyecektir.Bu inceleme yapılırken de Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarından büyük ölçüde faydalanılacaktır.Bu sayede yasa koyucu ve uyuşmazlık yargısının, adlî yargı ile idarî yargı ayrımının amaç unsuru ve niçin idari nitelikte bir işleme karşı açılan davanın adli yargıda görüldüğü anlaşılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR

A. YARGI KAVRAMI

Geniş anlamda yargı kavramı hukuk düzeninin bozulmamasına, o düzeni tutmağa yönelmiş devlet faaliyetidir. Dar anlamda yargı kavramı ise iddia üzerine ve hasım karşısında hukuki düzene etki eden bir eylem, durum ve benzeri bir iddianın olup olmadığının belirlenmesi ve gerekli hukuki yaptırımın uygulanması ve ihlal edilen hakkın yerine getirilmesinin sağlandığı devletin mahkemelerine ait faaliyettir.¹ Anayasamızın 9. maddesine göre yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

Ayrıca yargısal faaliyet, şekli(geniş) ve maddi(dar) anlamda olmak üzere, iki bölümde incelenerek tanımlanmıştır. Şekli anlamdaki tanıma göre, mahkemelerin her türlü faaliyeti yargısal faaliyettir.² Bir faaliyetin yargı faaliyeti olabilmesi için, o faaliyetin bir yargı organı tarafından

¹ S.Şakir Ansay, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s. 30; İ.Hakkı Karafakih, Hukuk Muhakemeleri Usulu Esasları, Ankara 1952, s. 14; Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Ankara 2005, s. 873-874.

² Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulu, C. I, İstanbul 2001, s. 2; Baki Kuru, Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara 2005, s. 58; Baki Kuru, Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza Yolu-(ABD, 1962/2, s. 27-32) s. 27; Baki Kuru, Nizasız Kaza, Ankara 1961, s. 8-9; Niyazi Acar, Uyuşmazlık mahkemesinin Kararlarına Göre İdari yargının Görev Alanı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s. 5; Gözler Kemal: İdare Hukuku, C. II, Bursa 2006, s. 31.

yapılıyor olması gerekir. Yargı organları da Anayasamızın üçüncü kısmının üçüncü bölümünde sayılmış yüksek mahkemeler ve bunlara tabi ilk derece mahkemelerinden oluşmaktadır. Ancak bu tanım, yargı kavramını açıklamak için yeterli değildir. Çünkü, mahkemelerin bütün faaliyetleri yargısal değildir; mahkemelerin, kalem işlerinin yürütülmesi, parasal işlemlerin icrası ve personelin yönetimi gibi idari faaliyetleri de vardır.³ Şekli anlamda tanımlamanın faydası yargısal faaliyetin başlangıcını haber vermesidir.⁴

Yargının maddi anlamındaki tanımı ise maddi hukuk kurallarının mahkemeler tarafından belli bir olaya uygulanmasıdır.⁵ Buna göre maddi anlamda yargı bir başvuru üzerine bağımsız mahkemelerin davalara bakmalarını, maddi hukuk kurallarını olaylara uygulamalarını ve verecekleri kararlarla dava konusu olan uyuşmazlıkları çözümlenmelerini ifade eder.⁶

B. YARGI ÇEŞİTLERİ

Yargı çeşidi kavramı sözlükte yargı kolu kavramına atıf yapıp, “Yargının ana bölümleri; yargının , anayasa yargısı, idarî yargı, adlî yargı ve uyuşmazlık yargısı olarak ayrılması” olarak tanımlanmıştır.⁷ Yargı

³ Ansay s. 47-54; Gözler s. 523-533.

⁴ Kuru-Usul s. 2; Kuru-Kaza Yolu s. 27; Kuru-Nizasız s. 5; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 58; Acar s. 6.

⁵ Kuru-Nizasız kaza s. 10; Kuru-Kaza Yolu s.27; Kuru-Usul s. 3; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 58.

⁶ Metin Günday, İdare Hukuku, Ankara 2004, s. 11; Acar s. 6; Gözler s. 31.

⁷ Yılmaz-Sözlük s. 874.

çeşidi kavramı esasında bir görev ilişkisidir. Buna göre yargı çeşidi kavramı; hukuki nitelikleri bakımından bir bütün teşkil eden yargısal işlerin ayrı bir yargılama usulüne tabi kılınmış olmalarıdır. Yani, hukuki nitelikleri bakımından bir bütün teşkil eden yargısal işler bir yargı kolunda toplanır ve bunlar hakkında o yargı çeşidine özgü yargılama usulü uygulanır.⁸ Örneğin, ceza yargısı ayrı bir yargı çeşididir; bu yargı, mahkemelerin ceza işlerine ilişkin faaliyetini kapsar ve ayrı bir yargılama usulüne sahiptir. Bunun gibi, idarî yargı ile askerî ceza yargısı da birer yargı çeşididir.⁹

Türk yargı sisteminin her bölümü bir yargı çeşididir. Anayasamız 146. ila 158. maddeleri arasında yüksek mahkemeleri; Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi olarak saymış ve yargı sistemimizi altı bölümde sınıflandırmıştır. Doktrinin genel sınıflandırması iki biçimde olmuştur. Yargı sistemimiz, Anayasa Mahkemesi kurulmadan önce adli yargı, idari yargı ve askerî yargı olarak üç bölümde¹⁰ sınıflandırılmış; Anayasa Mahkemesi kurulduktan sonra ise anayasa yargısı, askerî ceza yargısı, idarî yargı ve adli yargı olmak üzere dört bölümde sınıflandırılmıştır.¹¹ Nitekim Anayasa Mahkemesi de 12.06.1969 tarihli

⁸ Kuru-USul s. 4; Kuru-Kaza Yolu s.27; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 59; Ergun Önen, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979, s. 23; Necip Bilge, Ergun Önen, Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978, s. 135.

⁹ Kuru-USul s. 4; Kuru-Kaza Yolu s.28; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 59.

¹⁰ Kuru-Nizasız s. 14 ; Kuru-Kaza Yolu s.28.

¹¹ Kuru-USul s. 4; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 59.

kararında “Anayasa, anayasa yargısından başka adlî yargı, idarî yargı, askerî yargı ayrımı yapmakla her yargıyı kendisi içinde bir bütün saymış ve birisinin öbürünün işlerine karışmasını doğru görmemiştir.” diyerek doktrinin genel uygulamasını benimsemiştir.¹²

Buna göre Türk yargı sistemini dört bölüme ayırmak mümkündür :

I. Anayasa Yargısı

Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunla kurulmuş Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri aynı kanunun 18. maddesinde sınırlı biçimde sayılmıştır. Buna göre Anayasa Mahkemesi; kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılıkları iddiasıyla açılan iptal davalarına bakmak, mahkemelerce kendisine Anayasanın 152. maddesine göre intikal ettirilen işleri ve Yüce Divan sıfatıyla çalışırken veya siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda aynı madde gereğince ön mesele olarak bakması gereken işleri karara bağlamak, Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak, siyasi

¹² Kuru-Usul s. 4; Acar s. 13.

partilerin kapatılması hakkındaki davalara bakmak ve mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetimini yapmak, milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine veya milletvekili olmayan bakanların dokunulmazlığının kaldırılmasına Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilmesi hallerinde, ilgililerin Anayasa veya İktüzük hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak, Uyuşmazlık Mahkemesine Başkanlık edecek üyeyi kendi üyeleri arasından görevlendirmek ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirmekle görevlidir.

Anayasa Mahkemesi görevli olarak baktığı işlerde bu kanunda düzenlenen özel yargılama usulünü uygular. Hangi yargı işlerine bakacağı sınırlı olarak sayılmış bulunan Anayasa Mahkemesi ile diğer yargı çeşitlerindeki mahkemeler arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesi'nin kararı esas alınır.¹³

¹³ Kuru-USul s. 4; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 59.

II. Askerî Ceza Yargısı

Askerî ceza yargısı, askeri mahkemelerin askerî ceza hukuki alanındaki yargısal faaliyetlerini düzenleyen yargı çeşididir.¹⁴ Askeri ceza yargısının konusunu ; asker kişileri, askeri hizmeti ve askerlik mesleğini ilgilendiren, nitelikleri anayasa ve kanunla belirtilen suçlardan dolayı devletin cezalandırma hakkı oluşturur.¹⁵ Ancak askeri ceza yargısının konusunu oluşturan yargısal işler, hukuki nitelik ve tarafları itibariyle adli yargı bünyesinde sivil ceza yargısına ait işlerden farklıdır. Anayasamızın 145. maddesinde askeri yargı, 156. maddesinde de Askerî Yargıtay düzenlenmiştir. Maddenin askeri yargıdan anladığı askeri ceza yargısıdır.

Askerî ceza hukuku, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanunuyla, bu hukuka ilişkin yargılama usulü, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu ile Askeri Yargıtay da 1600 sayılı kanunla düzenlenmiştir. Ayrıca disiplin mahkemelerine ilişkin 477 sayılı kanunla, askeri hakimlere ilişkin 357 sayılı kanun düzenlenmiştir.

Askerî ceza yargısı, askeri ceza mahkemeleri ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, öncelikle asker kişilerin askeri olan suçlarına ait davalara bakarlar. Burada önemli olan suçun, askeri suç niteliğinde olmasıdır. Ayrıca asker kişilerin yine asker kişiler aleyhine işledikleri suçlara ait davalar da bu mahkemelerin görev alanına girer. Burada suçun askeri suç olması şartı aranmaz. Yine asker

¹⁴ Kuru-Usul s. 7; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 61.

¹⁵ Acar s. 18.

kişilerin askeri mahallerde işledikleri suçlar nedeniyle açılan davalar da, bu mahkemeler de çözümlenir. Son olarak asker kişilerin askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalar, askerî ceza yargısının görev alanına girer.¹⁶

Askerî mahkemeler, sadece askerleri yargılamaz. Asker olmayan kişiler, askerî suçları işlerlerse, askeri mahkemelerde yargılanırlar. Yine asker olmayan kişilerin, görev başındaki veya askeri mahallerdeki askerlere karşı işledikleri suçlara ait davalar, askeri mahkemelerde görülürler.¹⁷

III. İdarî Yargı

İdarî yargı, idarenin, idare hukukunca düzenlenen kurallara aykırılıktan doğan uyuşmazlıklara bakan, kendine özgü kuralları ve yargılama şekilleri olan bir yargı düzenidir.¹⁸ İdarî yargı, idari makamların idare hukuku alanındaki faaliyetlerinden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesi ile görevlidir.¹⁹ Yani idarî yargının konusu, idarenin idarî nitelikteki işlem, eylem ve sözleşmelerinin yargısal denetimi ile ilgilidir. Hukukumuzda idarî yargıyı ikiye ayırmak gerekir :

1. Askerî İdarî Yargı

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların çözüm merciidir. Askerî Yüksek İdare

¹⁶ Acar s. 18-19.

¹⁷ Bkz. 353 Sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu m. 9

¹⁸ F.Kerim Anadolu, İdarî Yargıda Görev ve Yetki, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s. 4.

¹⁹ Kuru-Usul s. 4-5; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 59; Kuru-Nizasız s. 15.

Mahkemesinin yargı sistemimize 1971 yılında yapılan anayasa değişikliği ile girmiştir. Anayasamızın 157. maddesine göre ; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluş ve asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari eylem ve işlemlerden doğan uyuşmazlıkları ilk ve son derece mahkemesi olarak çözümlmek, Askerî Yüksek İdare Mahkemesine aittir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'nin görevine giren idarî davalarda uygulayacağı yargılama usulü, 1602 sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununda düzenlenmiştir. 1602 sayılı kanunun 2568 sayılı kanunla değiştirilen 20. maddesi “Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Türk Milleti adına; askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların ilk ve son derece mahkemesi olarak yargı denetimini ve diğer kanunlarda gösterilen, görevleri yapar. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda; ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

Bu Kanunun uygulanmasında asker kişiden maksat; Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli bulunan veya hizmetten ayrılmış olan subay, askeri memur, astsubay, askeri öğrenci, uzman çavuş, uzman jandarma çavuş,

erbaş ve erler ile sivil memurlardır.” demekle Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin görev alanını belirlemiştir.

2. Genel İdarî Yargı

Türkiye’de idarî yargının görev alanı Anayasayla değil, kanunlarla belirlenmiştir. Bu konuda başlıca kanunlar, 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunudur.²⁰ Türkiye’de idari yargı üç dereceli olarak örgütlenmiştir. Genel idarî yargı alanındaki yüksek idare mahkemesi Danıştay’dır.²¹ Danıştay’ın altında ikinci derece üst mahkeme olan bölge idare mahkemeleri bulunur. İdarî yargının ilk derece mahkemeleri ise idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleridir.

Danıştay, Anayasamızın 155/1. maddesi ve Danıştay Kanununun 23. maddesi gereğince, idare mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay ilk derece mahkemesi olarak, Bakanlar Kurulu kararlarına, Başbakanlık, bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının müsteşarlarıyla ilgili müşterek kararnamelere, Bakanlıkların düzenleyici işlemleri ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında

²⁰ Kemal Gözler, İdare Hukukuna Giriş, Bursa 2006, s. 311.

²¹ Kuru-Usul s. 6; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 60.

uygulanacak düzenleyici işlemlere, Danıştay İdari Dairesince veya İdarî İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere ve Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeven kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar.²²

Danıştay dışındaki idari mahkemeler, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleridir.

Bölge idare mahkemelerinin görevleri 2576 sayılı Kanunun 8. maddesinde belirtilmiş olup, bu maddeye göre bölge idare mahkemeleri; yargı çevresindeki idare ve vergi mahkemelerinde tek hakim tarafından verilen kararları itiraz üzerine inceler, idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan görev ve yetki uyuşmazlıkları kesin olarak karara bağlar ve diğer kanunlara verilen işleri yerine getirir.

Üst dereceli yargı kuruluşları olan bölge idare mahkemelerinin, ilk derece mahkemesi olarak bakacağı herhangi bir dava ve uyuşmazlık bulunmamaktadır.

İdare mahkemelerinin ve vergi mahkemelerinin görevleri 2576 sayılı Kanunun 5. ve 6. maddelerinde belirtilmiştir. İdare mahkemeleri, vergi mahkemelerinin görevine giren davalarla, ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'ın görevine giren davalar dışındaki, iptal davaları, tam

²² Bkz. 2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 24.

yargı davaları, genel hizmetlerin birinin yürütülmesi için idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davaları, diğer kanunlarla verilen işleri ve özel kanunlarda (20.1.1982 tarihinden önce çıkan özel kanunlar) Danıştay'ın görevli olduğu belirtilen ve idari yargılama usulü Kanunu ile idare mahkemelerinin görevli kılınmış olduğu davaları çözümlenmekle görevlidir.

Vergi Mahkemeleri ise; genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarıyla tarifelere ilişkin davaları, bu konularda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları, diğer kanunlarla verilen işleri çözümlenmekle görevli bulunmaktadır.

Danıştay'ın ve Bölge İdare Mahkemeleri, idare mahkemeleri ile vergi mahkemelerinin görevlerine giren idari davalarda uygulayacakları yargılama usulü, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununda düzenlenmiştir. Fakat, İdarî Yargılama Usulü Kanununda hüküm bulunmayan hususlarda, hakimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü kişilerin davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükununu ve inzibatım bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde HUMK hükümleri uygulanır.²³

²³ Bkz. 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu m. 31; Kuru-Usul s. 6; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 60-61.

IV. Adli Yargı

Adli yargı, diğere üç yargı çeşidi dışında kalan bütün yargı faaliyeti kapsar ve geniş uygulama alanı olan bir yargı çeşididir.²⁴ Adli yargı tüm ülkedeki özel hukuk ve ceza hukukuna ilişkin yargılamanın yapıldığı bir yargı çeşidi olarak, gerek coğrafi alan bakımından gerekse de çözümlediği uyuşmazlığa taraf olan kişilerin çokluğu bakımından en yoğun ve yaygın çalışan yargı çeşididir.²⁵ Ülkemizde adli iki dereceli olarak örgütlenmişken, 7.10.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile üç dereceli hale gelmiştir. Ancak ilgili kanun Bölge Adliye Mahkemelerinin kurulması için Adalet Bakanlığına kanunun yürürlüğe girdiği 1.6.2005 tarihinden itibaren iki yıllık süre vermiştir.²⁶

Adli yargı alanındaki yüksek mahkeme, Yargıtay'dır. Anayasa m.154'e göre: Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalar ise 2797 sayılı Yargıtay Kanununun 13. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre Yargıtay, Yargıtay Başkan ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet

²⁴ Kuru-Usul s. 6; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 61.

²⁵ Acar s. 16.

Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcıvekili ve özel kanunlarında belirtilen kimseler aleyhindeki görevden doğan tazminat davalarına ve bunların kişisel suçlarına ait ceza davalarına ve kanunlarda gösterilen diğer davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakmakla görevlidir.

Adlî yargı alanında ikinci dereceli üst mahkeme ise Bölge Adliye Mahkemesidir. Ancak Bölge Adliye Mahkemeleri yukarda da belirttiğimiz gibi henüz faaliyete geçmemiştir. Bununla beraber faaliyet çalışmaları devam etmektedir.²⁷ Bölge Adliye Mahkemelerinin görevleri 5235 sayılı kanunun 33. maddesinde sayılmıştır. Buna göre Bölge adliye mahkemeleri, adli yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak, adlî yargı ilk derece mahkemesi olarak yargı çevresi içerisindeki adli yargı ilk derece mahkemesi hâkimleri aleyhinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre açılacak tazminat davalarına bakmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla görevlidir.

Adlî yargıyı kendi içerisinde ceza yargısı ve medeni yargı olarak iki bölümde incelenir.

1. Ceza Yargısı

Ceza yargısının konusu, ceza mahkemelerinin ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetidir. Bu yargı ile meşgul olan yargı koluna ceza usulü hukuku denir.²⁸ Ceza yargısının ilk derece mahkemeleri, sulh ceza,

²⁶ Bkz. 5235 sayılı Kanunun Geçici 2 Maddesi.

²⁷ Ejder Yılmaz, İstinaf, Ankara 2005, s. 31-46.

²⁸ Kuru-Usul s. 8; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 61.

asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleridir. Bu mahkemelerin görevleri de 5235 sayılı kanunun 10,11 ve 12. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre, kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasında sulh ceza mahkemeleri; Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m.148), irtikap (m. 250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m.204/2) , nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflas (m. 161) suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlerde ağır ceza mahkemeleri; sulh ceza ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlerde asliye ceza mahkemeleri görevlidir.

Ceza yargısının konusunu, Devlet'in, cezayı gerektiren fiillerden ötürü cezalandırma hakkı oluşturur. Ceza yargısı, ceza mahkemelerinin ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetleri ile ilgilenir.²⁹ Ceza mahkemelerinin ceza davalarında uygulayacakları yargılama usulleri, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) düzenlenmiştir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanununa göre genel bir kanun değildir. Fakat, CMK'da hüküm bulunmayan hallerde, HUMK 465-472 hükümleri kıyasen ceza usulü hukukunda da uygulanır.³⁰

2. Medeni Yargı

²⁹ Kuru, Arslan, Yılmaz s. 68.

³⁰ Kuru-Usul s. 8; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 61.

Medeni yargının konusu, hukuk mahkemelerinin Özel hukuk alanındaki yargısal faaliyetleridir. Bu yargı ile meşgul olan hukuk yargı koluna, medeni usul hukuku denir. Medeni yargının ilk derece mahkemeleri, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleridir. Hukuk mahkemelerinin görevleri 5235 sayılı kanunun 6. maddesinde belirtilmiştir.

Sulh hukuk mahkemeleri, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile diğer kanunlarda belirtilen görevleri yerine getirir. HUMK m.8 ' e göre de Sulh mahkemesi; iflas davalarıyla vakfa ilişkin davalar hariç olmak üzere, mamelek hukukundan doğan değer veya miktarı beş milyar lirayı geçmeyen davaları, dava konusu olan şeyin değerine bakılmaksızın, İcra ve İflâs Kanununun onuncu babında yer alan 269 ve 272 nci ve sonraki maddeleri hükümleri hariç olmak üzere, kira sözleşmesine dayanan her türlü tahliye, aktin feshi yahut tesbit davaları, bu davalarla birlikte açılmış kira alacağı ve tazminat davaları ve bunlara karşılık olarak açılan davaları, taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ait davaları, taşınır ve taşınmaz mallarda yalnız zilyetliğin korunması ile ilgili davaları, Borçlar Kanununun 91, 92 nci maddelerinde mahkeme veya hakime verilen işleri, mirasçılık belgesi verilmesi hakkındaki isteklerle, bu belgenin değiştirilmesi veya iptali davalarını ve diğer kanunların sulh mahkemesi veya hakimlerini görevlendirdiği dava ve işleri görür.

Asliye hukuk mahkemeleri, sulh hukuk mahkemelerinin görevleri dışında kalan ve özel hukuk ilişkilerinden doğan her türlü dava ve işler ile kanunların verdiği diğer dava ve işlere bakar.

Medeni yargı da kendi içerisinde çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargı olarak iki bölümde incelenir.

Çekişmeli yargı, davacı tarafından bir dava ile mahkeme önüne getirilen ve davalıyla aralarında varolan uyuşmazlığı devletin mahkemeleri eliyle çözümlen yargısal faaliyete verilen addır. Yargı sistemimiz çekişmeli yargı esasına göre düzenlenmiştir. Çekişmeli yargıya nizalı kaza da denir.³¹

Çekişmesiz yargı ise. bir çekişmenin bulunmadığı, bu sebeple davalısı olmayan yargı türü olarak kabul edilir. Dolayısıyla yargılama yalnız şekli şartların gerçekleşmesiyle yapılır. Çekişmesiz yargıya nizasız kaza da denir.³²

³¹ Acar s. 17.

³² Kuru-Nizasız Kaza s.14 vd.

İKİNCİ BÖLÜM
ADLÎ YARGI-İDARÎ YARGI
AYIRIMI

A. YARGI YOLU UYUŞMAZLIĞI

Yukarıda gördüğümüz gibi Türkiye'de birden fazla yargı kolu vardır. Bir dava açmak isteyen kişinin öncelikle bu davasını hangi yargı kolunda açması gerektiğine karar vermesi gerekmektedir. İşte bir davanın hangi yargı kolunda açılması gerektiğinin tespitine "görev" sorunu denmektedir.³³ Yani her yargı çeşidinin kendi alanına giren uyuşmazlıklardan doğan davaları yine kendi yargı alanına giren mahkemelerde görmesiyle, bu yargı kolları arasında iş dağıtımını düzenli bir biçimde gerçekleştirmiş olur ve bunlar arasında bir uyuşmazlık çıkmaz. Ancak bazen bir uyuşmazlığa ilişkin davanın hangi yargı kolunda çözüleceğine ilişkin tereddüt doğabilir. Bu duruma yargı yolu(görev)

³³ Gözler-Giriş, s.310.

uyuşmazlığı denir.³⁴ Uygulamada en çok uyuşmazlık adlî yargı ile idarî yargı çeşidine dahil mahkemeler arasında çıkmaktadır.

B. UYUŞMAZLIK YARGISI

Bir yargı yolu uyuşmazlığının doğması durumunda, uyuşmazlığın çözümünün hangi yargı çeşidine ait olduğunun belirlenmesi gerekir. Bu görev de uyuşmazlık yargısına verilmiştir.³⁵ Anayasa 158'e göre, Uyuşmazlık Mahkemesi adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir. Ancak diğer mahkemeler ile Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

Uyuşmazlık yargısının görevine giren davalarda uygulayacağı yargılama usulü, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile olumlu ve olumsuz görev uyuşmazlıkları ile hüküm uyuşmazlıklarının, hangi durumlarda oluşacağı, başvurunun kim tarafından ve nasıl yapılacağı ile uyuşmazlığın incelenmesi ve çözümlenmesi usulü belirtilmiştir.³⁶ Ancak çalışmamızda bu hususlara değinilmeyecek, uyuşmazlık yargısının adlî

³⁴ Bilge, Önen s. 133-134; Önen s. 23-24; Kuru-Usul s. 744; Kuru-Kaza Yolu s.29; Vehbi Canbilen, Görev Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları (AD. 1962/2, s.160-168) s.164; Şeref Gözübüyük, Yönetmelik Yargı, Ankara 2005, s. 68.

³⁵ Muhtar Çağlayan, Adli, İdarî ve Askerî Yargı Mercileri Arasında Husule Gelen Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü (AD 1980/6, s. 619-630) s.628.

³⁶ Kuru-Usul s. 744-777.

yargı-ıdarî yargı ayrımında esas aldığı ölçütler incelenecektir. Bununla birlikte Uyuşmazlık Mahkemesi, adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili bir yüksek mahkeme olup, buraya başvuru yollarının iyi bilinmesi ve uygulanması, yargının süratlendirilmesi ve bir hakkın geciktirilmeksizin yerine getirilmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

C. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN ADLÎ YARGI-İDARÎ YARGI AYIRIMINDA ESAS ALDIĞI ÖLÇÜTLER

I. Hakimiyet Tasarrufu-Temşiyet Tasarrufu Ölçütü

Uyuşmazlık mahkemesi önceleri adlî yargı-ıdarî yargı ayrımını belirlerken hakimiyet-temşiyet (kamu gücü) ayrımını kullanmıştır.³⁷ Bu görüşe göre idarenin kamu gücünü kullanarak yaptığı işlemleri “hakimiyet tasarrufu” adı altında idari yargının görev alanı içinde, idarenin özel hukuk kişileri gibi yaptığı işlemleri de “temşiyet tasarrufları” adı altında adlî yargının görev alanında görmüştür.³⁸ Ancak devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmeye başlaması idare hukukunun düzenleme alanını genişletmiş, devlet sadece emreden ve yasaklayan güç olmaktan çıkmış, kamu gücünün emredici niteliği dışında

³⁷ “Uyuşmazlık Mahkemesi ilk kez 1947 yılında verdiği bir kararda PTT idaresinin abonelerinin alacaklarına karşı hakimiyet hakkı kullanamayacağını ve bu sebeple doğacak uyuşmazlıkların adli yargının görev alanına girdiğini hükme bağlamıştır.” Acar s.57.

³⁸ Gözübüyük s. 73-74; Gözler s. 61-62; Acar s.56-57; S.Sami Onar, M.Reşit Belgesay, Adliye Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1944, s. 55-56; S.Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. 2, İstanbul 1966, s. 1470; Mehmet Mestav, Hukuk Yargılamaları Açısından Adli Yargı-İdari Yargı Görev Ayrımı(Yargı Yolu Ayrımı),Ayrımda Başvurulan Kıstaslar ve İdari Yargının Görev Alanı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s. 102.

fakat özel hukuku aşan edimler ve hizmetler sunmaya başlamıştır. Böylece kamu gücü ölçütü yetersizliği dolayısıyla terkedilmiştir.³⁹

II. Kamu Hizmeti Ölçütü

Uyuşmazlık Mahkemesi kararında belirtildiği gibi, hakimiyet ve temsil tasarrufu ölçütü ihtiyacı karşılamadığı için bırakılmış ve yerine kamu hizmeti ölçütü kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁰ Kamu hizmeti terimi ile karşılanması kamu yararına olan bir ihtiyaca cevap vermek üzere bir kamu kurumunun yönetimi veya yakın denetimi altında yapılan faaliyet anlaşılır. Kamu hizmeti kavramını geliştirenlerin anlayışına göre, devletin ihtiyaçlarını karşılamak için giriştiği tüm faaliyetler, kamu hizmeti niteliğindedir. Bunlardan özellikle idarenin yaptığı bütün eylem ve işlemler bu türdendir ve idare hukukunun alanını teşkil eder.⁴¹

Kamu hizmeti kural olarak, kamu kurumları tarafından kamu hukukuna tabi olarak ifa edilen hizmettir. Uyuşmazlık Mahkemesi de bu kuralı uygulamıştır.⁴² Kamu hizmeti, idare hukukunun uygulama alanını oluşturur ve bu alandaki bütün uyuşmazlıklar da idarî yargıya tâbidir.⁴³

³⁹ "...İdarece tesis ve itihaz olunan işlem ve kararları hakimiyet ve temsil tasarrufları diye bir tefriğe tabi tutmak, vazife meselesinin ona göre tayini esası da artık bugün metruktür. Böyle bir tefriğe dayanan doktrin, yerini daha ilmi esaslara istinaden amme hizmeti prensibine bırakmıştır..." (UM.'nin 16.6.1949 tarih, 1949/7E., 1949/10K. sayılı kararı).

⁴⁰ Bkz. UM.'nin 16.6.1949 tarih, 1949/7E., 1949/10K. sayılı kararı dipnot 38.

⁴¹ Onar-İdare s. 1474; Mestav s.102.

⁴² "...Uyuşmazlık Mahkemesinin ilk kararı, idari sözleşme kavramının aydınlatılmasında da kullanılan kamu hizmeti kavramını içerir. Mahkeme, Zingal kararı olarak adlandırılan bu kararında, "ormanların işletilmesine ilişkin faaliyeti", bir kamu hizmeti olarak tavsif etmiş, bu amaçla yapılan

Bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi öncelikle yasama organının iradesine bağlıdır. Yasama organı toplumun gereksinmelerini dikkate alarak bir faaliyeti kamu hizmeti olarak kabul edebileceği gibi faaliyetin toplumsallık özelliğini kaybettiğini toplumsal gereksinimi karşılamadığını kabul ederek o faaliyeti kamu hizmeti olarak kabul etmeyebilir. Ancak Anayasa Mahkemesinin anayasal denetim görevini yerine getirmesindeki değerlendirmeleri saklıdır.⁴⁴ Bu bakımdan Yüksek Mahkemelerin kararlarında yaptığı değerlendirmeler de, bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için önemlidir.⁴⁵

III. Kamu Kanunu Ölçütü

Uyuşmazlık Mahkemesi, idarenin bir kamu kanununu uygulamak için yaptığı işlem ve eylemleri idari yargının görev alanında saymıştır.⁴⁶

sözleşmeyi de, -idari sözleşmeye ilişkin diğer kıstasların da varlığı sebebiyle- idari sözleşme olarak nitelenmiştir. Dolayısıyla kaynağını kamu hizmetinin ifası düşüncesinden alan ve bu hizmetin mükemmel olarak yerine getirilebilmesi için ; idareye, karşı akide göre daha üstün yetkiler tanıyan bu sözleşmeden doğan uyuşmazlıklar, “idari sözleşmeden doğan uyuşmazlık” olarak idari yargının görev alanına dahil edilmiştir. Bu olayda kamu kurumunun, kamu yararı amacı güden ve kamu hukuku ilkelerine tabi bir faaliyeti, kamu hizmeti olarak nitelenmiş ve bu faaliyetten doğan uyuşmazlık idari yargının görev alanına dahil edilmiştir...” Acar s. 65.

⁴³ Gözler s. 63.

⁴⁴ “...öğretide kamu hizmetini belirlemenin tek geçerli ölçütünün, onu kuranların istenci olduğu ileri sürülmektedir. Daha açık anlatımıyla bir hizmetin kamu hizmeti niteliğine bürünmesinde yasa koyucunun istenci rol oynamaktadır. Kuşkusuz Anayasa kurallarına uygun olmak koşulu ile, kamusal gereksinimlerin gerekli kıldığı durumlarda yasama organı herhangi bir alanı yasal statü içine alarak kamu hizmeti kurabilir. Ancak Anayasa Mahkemesinin anayasal denetim görevini yerine getirmesindeki değerlendirmeleri saklıdır. Çünkü etkinliği nitelendirilmeden Anayasa kurallarına uygunluğunu ya da aykırılığını saptamanın olanağı yoktur...” (AYM.’nin 9.12.1994 tarih, 1994/43 E., 1994/42-2 K.: AYMKD, S.31, s. 301).

⁴⁵ “...Bu kurum Türkiye Elektrik Kurumu tarafından veya bu kurumun gözetimi altında olan özel bir girişimci tarafından kamuya sağlanan, elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı tesisleri kurmak ve işletmek, ticaretini yapmak şeklindeki hizmet, bir kamu hizmetidir...” (Danıştay 10.D. 29.4.1993 tarih 1991/1 E., 1993/1752 K.: DKD., S.88, s. 463-464).

⁴⁶ “...2981 sayılı Yabanın 10 uncu maddesine göre, tahsis suretiyle tapuya tescil edilen taşınmazın tapu kaydının iptali isteminin; tapu kaydının, idarece tesis edilen tapu tahsis işlemine dayanması ve tapu tahsis kararının ise idarenin, bir kamu kanunu olan 2981 sayılı Kanuna dayanarak ve idare hukuku ilkelerine göre tek yanlı ve resen verdiği bir karar olması nedeniyle idari işlem niteliği

Kamu kanunu, idareye mahsus kanunlar veya özel düzenleme isteyen konuların düzenlenme şekli olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷ İdari eylemler idarenin kamu hukuku kapsamındaki faaliyetlerine ilişkin olarak yaptığı eylemler olduğundan ve bu tür eylemler kamu hukukuna dayanılarak yapılmış olduğundan, taraflar arasında kamu hukuku ilişkisi yaratılmış olmaktadır. Söz konusu eylemlerden dolayı bir zarar ortaya çıkması durumunda davanın çözüm ve görüm yeri idarî yargı yeridir.⁴⁸

IV. İdarî İşlem Ölçütü

Uyuşmazlık Mahkemesi, idari işlem deyimine açıklık getirmek için, “idare hukuku sahasına giren tasarruflar” deyimini kullanmaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararlarında geçen idarî işlem deyimini, idarenin, idare hukukuna dayanarak, tek yanlı irade açıklaması ile yaptığı işlemlerdir.⁴⁹ Bunların hukuksal sonuç doğurabilmesi için idarenin iradesini açıklaması yeterlidir; karşı tarafın herhangi bir işlemde bulunmasına gerek yoktur ve bu tür işlemlere karşı açılacak davalar idarî yargıda görülür.⁵⁰

taşınması karşısında İdari Yargı yerinde çözümlenmesi gerekir...” (UM.’nin, 26.10.1992 tarih, 1992/34 E., 1992/37 K.: Gözübüyük s. 77).

⁴⁷ Acar s. 73.

⁴⁸ “...Uyuşmazlık Mahkemesi 1946/11 sayılı kararında Zingal şirketinin Devletçe elkonulmuş olan tesisatı için açmış olduğu tazminat davasından çıkan vazife ihtilafında muamelenin “...amme kanunlarından olan Millî Koruma Kanununun verdiği yetkiye istinaden koordinasyon heyeti kararı ile vuku bulmuş...” olmasını esas tutarak idari yargıyı görevli görmüştür...” Onar-İdare s. 1482-1483.

⁴⁹ Gözübüyük s.76.

⁵⁰ “...İhtilaf, davalı belediye idaresince yapılan istimlakın ve buna müsteniden vaki olan müdahalenin haklı veya haksız olup olmadığına ve binnetice idari tasarrufların tetkik ve murakabesi de idari kazaya taalluk eylemiş olmasına binaen ...asliye hukuk mahkemesinin vazife kararının kaldırılmasına...” (UM.’nin 11.6.1955 tarih, 1955/49 E., 1955/68 K.: DKD, S. 70, s. 198).

İdarenin özel işlemleri ise; idarenin özel hukuk alanına giren faaliyetlerine ilişkin olarak gerek konu, gerek yapılış ve gerekse doğuracağı sonuçlar itibariyle tamamen özel hukuk kurallarına göre yaptığı işlemlerdir.⁵¹ Bu tür işlemlerde idare ile ilgili kişi eşit subjektif haklara sahiptir ve hukuki uyumsuzluk durumunda her iki tarafın da başvuracağı yargı merci adlî mahkemeler olacaktır.

V. İdarî Eylem Ölçütü

İdarenin kamu gücüne dayanarak ve kamu hizmetini yürütürken yaptığı eylemlere idari eylem denilmektedir.⁵² Yani idarenin kamusal yetki ve usulleri kullanarak yürüttüğü faaliyetleri sırasında, gerek iradesi dışında gerçekleşen olaylar ve gerekse bilerek ve isteyerek yapmış olduğu maddi eylemler (hizmetin kötü ya da geç işlemesi) ile hareketsiz kalması sonucu isteyerek yapmış olduğu maddi eylemler (hizmetin hiç işlememesi) ile hareketsiz kalması sonucu meydana gelen fiili durumlar idarenin haksız eylemini oluşturur. İdarenin haksız eylemlerinden doğan davalara bakma görevi de idari yargının görevi içine girmektedir.⁵³

Buna karşın idarenin özel hukuk kapsamındaki maddi fiil ve hareketleri ise haksız fiil teşkil eder.⁵⁴ Haksız fiillerin yasal hiçbir dayanağı yoktur ve idarenin usul dışı işlemleri olarak değerlendirilir.

⁵¹ Gözler s. 550.

⁵² Gözübüyük s.77.

⁵³ "...Askeri uçağın 1.2.1963 gününde görev uçuşu yaptığı sırada diğer davalı şirkete ait uçakla çarpışması sonucu zararın meydana geldiği dosyadaki yazılardan anlaşılmaktadır. Görev uçuşu yapan bir askeri uçağı yöneten görevlilerin fiili idari bir eylem teşkil eder. İdari bir eylem sonucu hakları muhtel olanlar tarafından açılacak tazminat davalarının idari yargı merciinde görülmesi..." (UM.'nin, 20.6.1964 tarih 1964/59 E., 1964/87 K.: Gözübüyük s. 77).

Haksız eyleme örnek olarak idarenin kamulaştırmasız el atma eylemini gösterebiliriz. Bu tür eylemlerden doğan zararların tazmini için açılan davalar adlî yargı düzeni içerisinde görülür.⁵⁵

VI. İdarî Sözleşme Ölçütü

İdarî davaların sözleşmeler itibariyle görüleceği yargı düzenini belirleyen ölçüt “idari sözleşme” ölçütüdür.

İdare üstlendiği görevleri yerine getirebilmek için çeşitli mal ve hizmetlere ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçları her zaman tek yanlı işlemler ile karşılması mümkün olmayabilir. Bu nedenle idare bazen sözleşme yapma yoluna gitmektedir. İdarenin yapmış olduğu bu sözleşmeler gerek özellikleri gerekse tabi oldukları hukuki rejimleri itibariyle “idari sözleşmeler” ve “özel hukuk sözleşmeleri” olarak ikiye ayrılmaktadır.⁵⁶

İdarenin hak ehliyetine dayanarak, eşitlik ilkesi içerisinde özel hukuk kuralları çerçevesinde yaptığı sözleşmeler özel hukuk sözleşmeleridir. Örneğin idarenin ihtiyaç duyduğu taşınır malları satın almak yada mülkiyetindeki bir binayı kiraya vermek için yaptığı sözleşme

⁵⁴ Gözler s.942.

⁵⁵ “...Davacı, davalı belediye tarafından bir kamulaştırma işlemi yapılmadan evinin bahçesindeki ağaçlara el atılması nedeni ile uğradığını iddia ettiği zararının tazminini istemektedir. Ortada idari bir eylem mevcut olmayıp, mülkiyete yönelmiş haksız eylem niteliğinde bir müdahale söz konusu edildiğine göre, davanın görüm ve çözümü adli mahkemeye ait bulunmaktadırlar...” (UM.’nin 14.3.1979 tarih 1979/48 E., 1979/61 K.: Resmi Gazete 26.5.1979 tarih 16648 sayılı).

⁵⁶ Gözler s. 8.

özel hukuk sözleşmesidir.⁵⁷ Yapılan bu tür sözleşmeler hakkında çıkacak uyuşmazlıkların çözüm yeri adli yargıdır.⁵⁸

İdarî sözleşmeler ise idare hukuku esaslarına göre gerçekleştirilen, idarenin üstün ve ayrıcalıklı hak ve yetkilere sahip olduğu, bunun sonucunda karşı tarafı denetleme ve ona müeyyide uygulama ve hatta sözleşmeyi feshetme yetkisine sahip olduğu sözleşmelerdir.⁵⁹ Bu sözleşmeler üzerinde çıkacak uyuşmazlığın çözüm ve görüm yeri idarî yargıdır.⁶⁰

⁵⁷ Günday s. 178.

⁵⁸ "...Belirtilen durum karşısında, taraflar arasında yapılan hizmet akdinden doğan alacak nedeniyle özel hukuk tüzelkişiliği aleyhine açılan davanın, özel hukuk hükümlerine göre adli yargı yerinde çözümlenmesi gerekeceği açıktır..." (UM.'nin 18.11.2002 tarih 2002/54 E., 2002/67 K.: İsa Yeğenoğlu, Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü Kararları, Ankara 2003, s.784-786); "...Olayda. 506 sayılı Yasa'ya labi sigortalı olarak köy tüzelkişiliği nezdinde çalışmakla iken belde teşkilatı kurulması üzerine belediyeye devredilen çalışanlar arasında yer almasına karşılık. Belediye Başkanlığınca Sosyal Sigortalar Kurumuna bildirilmeyerek bu çalışması sona eren davacı tarafından, 1475 sayılı İş Kanununda öngörülen tazminat, ücret vs. hakların talep edildiği anlaşılmaktadır.Bu durumda, uyuşmazlığa konu edilen davanın çözümünde, davacının çalışmasının 1475 sayılı İş Kanunu kapsamında olup olmadığının ve bu Kanun'da öngörülen hakları kazanıp kazanmadığının veya olayda genel hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağına saptanması gerekmektedir.Bu açıklamalara göre. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2/1-c. maddesinde belirtilen, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin idari dava kapsamında bulunmayan davanın. özel hukuk hükümlerine göre görüm ve çözümünde adli yargı yerleri görevli bulunmaktadır..." (UM.'nin 18.11.2002 tarih 2002/82 E., 2002/75 K.: Yeğenoğlu s. 786-790).

⁵⁹ Günday s. 166-169.

⁶⁰ "...bir kamu kuruluşu olduğu çekişmesiz bulunan TEKEL İşletmesinin, 399 sayılı KHK. hükümlerine tabi olarak istihdam etliği "kamu personeli" kapsamındaki personeli ile, konusu kamu hizmeti olan ve düzenleme biçimi ile yürütme yöntemine ilişkin kuralları idare hukuku alanını ilgilendiren ve idareye üstün hak ve yetkiler tanıyan hizmet sözleşmesi ("tip sözleşme") yoluyla kurulan hukuki ilişkinin, idare hukuku ilişkisi olduğunda ve bu sözleşmenin "idari sözleşme" niteliğini taşıdığına kuşkuya yer bulunmayıp; 2577 sayılı idari Yargılama Usulü Kanununun 2/1-c. maddesinde, genel hizmetlerden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davaların idari dava türleri arasında sayılmış olması karşısında davacının hizmet sözleşmesine son verilmesinden ya da hizmet sözleşmesinin uygulanmasından doğan uyuşmazlık konusu davanın görüm ve çözümünde, idari yargı yerinin görevli olduğu açıktır..." (UM.'nin 21.6.1999 tarih 1999/18 E., 1999/23 K.: Yeğenoğlu s. 737-741); "...Belirtilen tüm bu hususlar ile 1.3.1996 tarih ve 22567 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış bulunan Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 22.1.1996 gün ve E: 1995/1. K:1996/1 sayılı kararıyla, özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşlarda kapsam dışı statüde çalışan personelin kurumları ile olan ilişkilerinden doğan anlaşmazlıkların çözüm yerinin idari yargı olduğuna ve konunun 2247 sayılı Yasa'nın 30. maddesi uyarınca bu doğrultuda ilke kararına bağlanmasına karar verilmiş olması karşısında, davacıya kapsam dışı personel olarak çalıştığı döneme ilişkin kullanmadığı yıllık ücretli izin haklarına karşılık bir ödeme yapıp yapılamayacağından doğan uyuşmazlık konusu davanın. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen "genel hizmetlerden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İDARÎ YARGINI GÖREVİNDE OLMAYIP ADLÎ YARGININ
GÖREVİNE GİREN DAVALAR

A. KANUNLARLA ADLÎ YARGININ GÖREV ALANINA VERİLEN
UYUŞMAZLIKLAR

Adlî yargı sisteminden ayrı bir idari yargı sisteminin kabulü, kamu hizmetlerinin görülmesinden doğan uyuşmazlıkların yapılarındaki özelliklerin ve bunlara uygulanacak kuralların hukuki ve teknik nitelik taşıması, özel hukuk ile idare hukuku arasında bünye, esas ve prensip farkının olması, idari işlemlerin idare hukuku dalında uzmanlaşmış ve kamu hukuku alanında bilgili ve tecrübeli hakimlerce denetlenmesinin zorunlu sayılmasından kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, yönetimin bazı

sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklar” kapsamında, idari yargı yerinde çözümlenmesi gerekeceği açıktır...” (UM.’nin 18.12.2000 tarih 2000/54 E., 2000/64 K.: Yeğenoğlu

işlem ve eylemlerinden doğan davalara bakma görevi yasa ile açıkça adli yargıya verilmiştir. Yani burada yasa koyucu, her ne kadar idarî davaları çözümlmek yetkisi idarî yargı mercilerine ait ise de, idarî yargının görevine dahil bulunan bir uyuşmazlığın çözümlenmesini kanunlarla adli yargının görevi içinde görmüştür.⁶¹ Bu gibi durumlarda, dava konusu işlemin niteliğine bakılmaksızın dava adli yargıda görülür. Bu durumlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

I. Kişisel Durum Sicillerine İlişkin Davalar

Nüfus işlerinin yürütülmesi, nüfus kütüklerinin tutulması görevi, İçişleri Bakanlığına bağlı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Kişisel durum sicillerinin tutulması, idari nitelikli bir kamu hizmetidir. Bu hizmetin denetimi yasalarla adli yargıya verilmiştir.

Medeni Kanununun 39'uncu maddesinde, "Mahkeme kararı olmadıkça, kişisel durum sicilinin hiçbir kaydında düzeltme yapılamaz.", 1587 sayılı Nüfus Kanununun 46'ncı maddesinde de, "yaş, ad, soyadı ve diğer kayıt düzeltme davaları ilgilinin oturduğu yer Asliye Hukuk Mahkemesinde Cumhuriyet savcısı ve Nüfus başmemuru veya Nüfus memuru huzuruyla görülür ve karar bağlanır." hükmü yer almaktadır. Anılan kanun hükümlerine göre kişisel durum sicillerine ilişkin olarak açılacak davaların görüm ve çözüm yerinin adli yargı olduğu açıkça görülmektedir.

s.750-753).

⁶¹ Kuru, Arslan, Yılmaz s. 64.

Nüfus düzeltmeleri ile ilgili davalar aslında idarî bir işlem yaptırmaya yönelik olduklarından idari nitelik taşırlar.⁶² Bunun yanında Nüfus Kanunu m.46 gereği bu davalar adli yargıda görülür. Ancak bu hüküm her zaman uygulanmamaktadır. Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesi, nüfus kaydı ile ilgili olarak, idarî yargıyı görevli sayan bir kararlar vermiştir.⁶³

II. Tapu Sicili İle İlgili Davalar

Tapu sicili ile ilgili hizmetler, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. İdari bir hizmet olan tapu kütüklerinin

⁶² Mestav s. 71.

⁶³ "...Dava dosyasındaki dilekçelerle, davacıdan önce 1.1.1961 tarihinde doğarak nüfusa kaydedilen ve sonradan ölen Kadriye'nin ölüm kaydının nüfusa işlenmediği, 1.10.1962 tarihinde doğan davacının ise nüfusa kaydedilmeyip, ölen kardeşinin kaydını taşıdığı ileri sürülmekte, 1.10.1962 doğumlu olduğu halde, nüfusta 1.1.1961 tarihli olarak görüldüğünden davacının nüfusa 1.10.1962 doğumlu olarak kaydının yapılması istenmektedir. Şu hale göre, davanın konusu salt yaş tashihi değil, idare kaynaklarının gerçeğe uygun hale getirilmesine, yani kardeşinin ölüm kaydının nüfusa kaydettirilmesine ilişkindir. [Yönetimce istemin reddine karar verilmiştir]. Bu işlemin davacı iddiaları ve mevcut belgeler karşısında mevzuata uygun olup olmadığının yargısal denetimi, idari yargı organı Danıştay'a aittir...(UM.'nin, 13.7.1981 tarih 1980/12, 1981/II K.) Tartışma konusu olabilecek bu kararlar, Uyuşmazlık Mahkemesi alışılmışın dışına çıkmıştır. İdari yargının bu konudaki hukuka uygunluk denetimi, ancak idarenin istemi reddetmesi durumunda söz konusu olabilir. İdarenin istemi kabul etmesi durumunda, herhangi bir yargı kararından nüfus kayıtlarında düzeltme yapılabilecektir. Bu da güveni sarsıcı bir uygulama olacaktır..." Gözübüyük s. 89; "...1587 sayılı Nüfus Kanunu'nun 5. maddesinde, "Şahsi halleri bildirmekle ödevli tutulan kimseler doğum, evlenme, boşanma, ölüm, gaiplik, nesep tashihi, tanıma, evlat edinme ve evlatlık sözleşmesinin kaldırılması olaylarını nüfus memurluğuna bildirmeye ve nüfus memurları da bunları aile kütüklerine yazmaya mecburdurlar." ve aynı Kanun'un 29. maddesinde de, "Evlat edinme Medeni Kanun hükümlerine göre yapıldığına dair ilgililer tarafından mahkeme ilamı ve diğer belgeler verildiği takdirde nüfus memuru evlat edinilenle edinenin kütüklerine işler, evlatlığı evlat edinenin aile kütüğüne nakleder, evlat edinilen evli bir erkek ise evlat edinenin hanesine karı ve çocukları ile birlikte aktarma suretiyle yazılır ve evlat edinenin soyadını alırlar. Anılan hükümlerden, şahsi halde sonradan meydana gelen değişiklik kapsamında bulunan evlat edinmenin nüfus kütüğüne işlenmesi için, ilgililerin hakimnin iznini gösteren mahkeme kararı ve diğer belgelen nüfus idaresine vererek başvuruda bulunmasının gerekli ve yeterli olduğu; şahsi hal değişikliklerinin, nüfus kütüğündeki yanlış bir kaydın düzeltilmesiyle bir ilgisi bulunmadığından M.K.'un 38 ve Nüfus Kanunu'nun il ile 46. maddelerinde işaret edilen kayıt düzeltme davası yoluyla hükmen değil, idari bir işlemle yapılacağı anlaşılmaktadır. İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı menfaati ihlal edilenler tarafından açılan iptal davalarının görüm ve çözümünde idari yargı yerlerinin görevli olduğu, yerleşik yargısal içtihatlarla kabul edilmiş bulunmaktadırlar. Olayda, M.K. hükümlerine uygun olarak yapılan evlat edinmenin nüfus kütüğüne işlenmesi yolunda başvuruda bulunulmuş ise de; bu istek, evlat edinenin nüfusunda kendi çocuğunun kayıtlı bulunduğu gerekçesiyle reddedilmiş olup, nüfus idaresinin bu olumsuz işlemine karşı açılan davanın görüm ve çözümünün, idari yargı yerinin görevine girdiği açıktır..." (UM.'nin 6.12.1999 tarih 1999/49E., 1999/48K.: Yeğenoğlu s.726-729).

tutulması, kütüklerde düzeltme yapılması yasa ile adalet mahkemelerinin denetimine verilmiştir.⁶⁴

Medeni Kanununun 1027'nci maddesinde, "İlgililerinin yazılı rızaları olmadıkça, tapu memuru, tapu sicilindeki yanlışlığı ancak mahkeme kararıyla düzeltebilir." Hükümü yer almaktadır. Bu hükme göre tapu kayıtları üzerinde tescil, terkin ve tashih gibi işlemlere ilişkin davaların görüm ve çözümü adli yargı yerine ait bulunmaktadır.⁶⁵

Bunun gibi tapu memurlarının, tapu sicilini yanlış tutmasından doğan zararlar için açılacak tazminat davaları da adlî yargıda görülür.⁶⁶

III. Vasi ve Vesayet Dairelerinin Kusurundan Doğan Zararların Giderilmesine İlişkin Davalar

Medeni Kanununun 468'inci maddesine göre Devlet, vesayet dairelerinde görevli olanların hukuka aykırı olarak verdikleri zararlardan doğrudan doğruya sorumlu olduğu gibi; vasi, kayyım ve yasal danışmanlara tazmin ettirilemeyen zararlardan da sorumludur. Bununla birlikte yasanın 469'uncu maddesine göre de, vesayetle ilgili tazminat ve diğer rücu davaları vesayet dairelerinin bulunduğu yer asliye

⁶⁴ Gözübüyük s. 86; Mestav s. 69.

⁶⁵ "...Adalet Mahkemesine açılan işbu dava, tapu kaydının tashihi ve müdahalelerin men'i talebinden ibaret olup menfaati umumiye kararı aleyhine bir dava mesbuk bulunmadığına ve bu tapu kayıtlarında tashihler yapılmasına ve müdahalenin men'ine karar vermek Medeni Kanun hükümleri mucibince Adalet Mahkemelerine ait olduğuna ve tapu kaydı idari tasarrufa dayandığı takdirde keyfiyetin mahkemece «ona göre teemmülü tabii bulunduğu binaen uygun görülmeyen Başkanun sözcüsünün dileğinin reddine... karar verildi..."; UM'nin, 30.4.1953 tarih 1953/32E., 1953/36 K.: Gözübüyük s. 86.

⁶⁶ Kuru, Arslan, Yılmaz s. 67. "...Devlet bu hükümlerde özel hukuk ilkeleri gereğince sorumluluk tanımıştır. Olayda davanın hukuki dayanağı tapu sicillerinin tutulmasından doğan zarardan Devletin Özel hukuk ilkeleri gereğince sorumluluğunu düzenleyen istisnai nitelikteki Medeni Yasanın

mahkemesinde görülür. Medeni Kanunda yer alan bu düzenlemeler karşısında, açılacak davaların görüm ve çözüm yerinin adlî yargı olduğu açıkça görülmektedir.

IV. Kamulaştırma İle İlgili Bazı Davalar

Kamulaştırma, idarenin, genel yarar düşüncesi ile, kamu kudretine dayanarak kamu emlakine veya kamu yararının icap ettirdiği hususlara tahsis etmek veyahut "bu hususlarda kullanmak üzere, değer bahasını vermek şartı ile, bir taşınmazı cebren iktisap etmesi olarak tanımlanmaktadır.⁶⁷ Kamulaştırma kanununun uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların bir kısmına idari yargıda, bir kısmına da adlî yargıda bakılır.

Kanunun 14'üncü maddesinde belirtildiği üzere kamulaştırma işleminin iptaline ve 4'üncü maddesine göre de irtifak hakkı kurulmasına ilişkin uyuşmazlıkların çözüm yeri idari yargıdır. Buna karşılık, maddi hatalara, bedelin tespitine, taşınmazın idare adına tesciline, geri alma hakkının kullanılmasına dair uyuşmazlıklar adlî yargıda çözülür. Yargıtay ve Uyuşmazlık Mahkemesinin yerleşik içtihatları da bu yöndedir.⁶⁸

917. maddesi hükmü olduğuna göre davanın çözüm yeri Adli yargı yerinin görevine girmektedir..." (UM'nin, 17.3.1976 tarih 1975/51 E., 1976/17 K.: DKD, S. 24-25, s. 680) ; Gözübüyük s. 86.

⁶⁷ Acar s. 186.

⁶⁸ "...Belirtilen durum karşısında, olayda kamulaştırma işleminin iptaline yönelik bir dava açılmayıp, yapılan kamulaştırmada gerek takdir edilen gerekse bankada bloke edilen bedele itiraz edilerek açılan kamulaştırma değerinin arttırılması davasının görüm ve çözümü, 2942 sayılı Yasa'nın 14. maddesine göre adli yargı yerinin görevine girmektedir. Açıklanan nedenlerle, Ankara 26. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılması gerekmektedir..." (UM.'nin 20.11.2000 tarih 2000/63 E., 2000/57 K. : Yeğenoğlu s.693-696).

V. İş Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi denir. İşveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime işyeri denir.⁶⁹ 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 1. maddesine göre; İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle, işveren veya işveren vekilleri arasında iş akdinden veya İş Kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi ile görevli olarak İş Mahkemeleri kurulmuştur. Buna göre, işçi olarak çalışan kişilerle idare arasında ; gerek iş sözleşmelerinden, gerek İş Kanununa dayanan hak iddialarından ve gerekse toplu sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklara bakma görevi, adli yargıdır.⁷⁰

VI. Sosyal Sigortalar Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

Sosyal Sigortalar Kanununun 134'üncü maddesinde, kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların yetkili iş mahkemelerinde veya

⁶⁹ 4857 sayılı İş Kanunu m. 2.

⁷⁰ "...Olayda işçi olan davacı ile işveren arasında iş ilişkisinden doğan anlaşmazlığın iş akdi., İş Yasası çerçevesinde çözümü, meselenin esasını teşkil etmektedir. Yani işçinin sözleşmeye dayalı hak ve sorumlulukları ile işverenin gene aynı yönde hak ve yükümlülükleri arasında hukuka uygunluğun sağlanması söz konusudur. Davacı ile davalı idare arasında meydana gelen anlaşmazlık, bir idari işlemin hukuka uygun olup olmadığının denetiminden çok taraflar arasında 1475 Sayılı İş Kanununa ve 2821 sayılı Kanuna dayanan işçi ve işveren ilişkisinden doğmuştur. Anlaşmazlığın 5521 sayılı İş Mahkemesi Kanununun göreve ilişkin hükmü uyarınca adli yargı düzeninde yer alan iş mahkemesinde

bu davalara bakmakla görevli mahkemelerde görüleceği belirtilmiştir. Ayrıca kanunun 140. maddesinde; belirtilen hallerde, idarece gerekçesi belirtilmek suretiyle para cezası verileceği, idarî para cezalarına karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde sulh ceza mahkemesine itiraz edilebileceği, sulh ceza mahkemesinin verdiği son karara karşı, yargı çevresinde yer alan ağır ceza mahkemesine itiraz edilebileceği, bu itirazın, kararın tebliğ tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde ağır ceza mahkemesine yapılacağı, 2.000 Yeni Türk Lirası dahil idarî para cezalarına karşı sulh ceza mahkemesine başvuru üzerine verilen kararlar ile miktar aranmaksızın itiraz üzerine ağır ceza mahkemesinin vereceği kararların kesin olacağı belirtilmiştir.⁷¹

VII. 1479 Sayılı Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun (Bağ-Kur Kanunu) 70'inci maddesinde, Kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıklar yetkili İş Mahkemelerinde görülür hükmü yer almıştır. Bu hükme göre yasanın uygulanmasından doğacak davaların çözümü adli yargı yerine ait bulunmaktadır.

çözümlemesi gerekmektedir...” (UM.'nin 6.5.1991 tarih 1991/4 E., 1991/7 K.: Yeğenoğlu s. 769-771).

⁷¹ “...Anılan Yasa'nın 140. maddesinde öngörülen idari para cezaları ile ilgili işlemlerden doğan uyuşmazlıkların aynı Yasa'nın 134. maddesi kapsamına giren -Bu kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıklar- niteliğinde bulunmasına ve yine aynı yasanın değişik 79. maddesinin 6. fıkrasında yer alan -Yetkili Mahkeme- deyiminin maddenin konusu ve kapsamı itibarıyla adli mahkemeleri amaçladığının açık olmasına göre, incelenmekte olan uyuşmazlığın görüm ve çözümünün adli yargı yerine ait olduğu ortaya çıkmaktadır...” (UM.'nin, 12.7.1988 tarih 1988/11 E., 1988/19 K.: 26.10.1988 tarihli Resmî Gazete); Gözübüyük s. 94.

VIII. Orman Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

Orman Kanununun 7. ila 11. maddeleri arasında, Orman kadastro ve ormanların içinde ve bitişğinde bulunan her çeşit taşınmaz malların ormanlarla müşterek sınırlarının tayin ve tespitinin, orman kadastro komisyonlarının orman kadastro işlemlerine ilişkin tutanak ve kararlarına karşı kanunun hak sahibi gerçek ve tüzelkişiler ile Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının altı ay içinde Kadastro Mahkemelerine müracaat edebilecekleri hükme bağlanmıştır. Maddede yer alan açık görevlendirme karşısında bu tür uyuşmazlıkların çözüm yerinin adlî yargı yerleri olduğu görülmektedir.⁷²

IX. Kadastro Kanununun Uygulanmasından Doğan davalar

Kadastro Kanununun amacı, ülke koordinat sistemine göre memleketin kadastral veya topoğrafik kadastral haritasına dayalı olarak taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukukî durumlarını tespit etmek suretiyle 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun öngördüğü tapu sicilini kurmak, mekânsal bilgi sisteminin alt yapısını oluşturmaktır.⁷³ Kanunun 25'inci maddesinde, Kadastro mahkemelerinin

⁷² "...Olayda davacı, tahdit komisyonu kararının ve bu karara dayanılarak yapılan haritanın hatalı olduğunu, sahibi olduğu ve tapuda zeytinlik olarak gösterilen arazilerinin, orman sınırı dışına çıkarılmasını istemektedir. Görev konusu kamu düzenine ilişkindir. Davanın açıldığı 1977 yılında ve Yasadaki son değişikliğe göre Orman Kadastro Komisyonları kararlarına karşı itirazın, görevli ve yetkili adliye mahkemelerine yapılacağına dair açık hüküm bulunmaktadır. Bu nedenlerle, Yasa'nın 2/B maddesi uygulamasına karşı açılmış bulunan davanın adlî yargı yerinde çözümlenmesi, Ayvalık Kadastro Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılması gerekmektedir..." (UM.'nin 3.4.1995 tarih, 1994/27 E., 1995/7 K.: Yeğenoğlu s. 900-903).

⁷³ 3402 sayılı Kadastro Kanunu m. 1.

görevleri sayılmıştır. Buna göre, kadastro mahkemeleri, taşınmaz mal mülkiyetine ve sınırlı ayni haklara, tapuya tescil ve şerh edilecek ya da beyan hanesinde gösterilecek diğer haklara, sınır ve ölçü uyuşmazlıklarına bakmakla görevlidir. Kanununun 25'inci maddesinden de açıkça anlaşılacağı üzere, Kadastro Kanununun uygulanmasından doğacak uyuşmazlıklara adli yargı yeri bakar.⁷⁴

X. İcra ve İflâs Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

İcra ve İflâs Kanununun 4'üncü maddesi, icra ve iflâs dairelerinin işlemlerine karşı icra mahkemesine şikayet ve itiraz olunabileceği, 5'inci maddesi de icra ve iflâs dairesi görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davalarının ancak idare aleyhine açılabilceğini hükme bağlamıştır. Bununla birlikte Anayasanın 129/5. maddesinde de, kamu görevlilerinin işledikleri kusurlardan doğan tazminat davalarının kendilerine rücu edilmek kaydıyla ancak idare aleyhine açılabilceğini hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede, icra-iflas görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları, ancak idare aleyhine açılabilir. İdare, tazminat ödemeye mahkum edilirse, ödediği tazminat miktarınca kamu görevlisine rücu edecektir.⁷⁵ Açılacak dava ile tazmin edilmesi istenilen zarar, icra ve iflâs dairesi görevlilerinin görevlerini yaparken üçüncü

⁷⁴ "...Türk Medeni Kanununun "Tapu sicilli" başlığını taşıyan yirmi beşinci bap "(E) Tckin ve Tadil" bölümünün "Tashih"e ilişkin III. Alt bölümünde yer alan "Adi hata" başlıklı 935. maddesinin birinci fıkrasında "Alakadarlar tahriren muvafakatlarını beyan etmedikleri halde mahkeme kararı olmadıkça tapu sicil memuru, hiçbir tashih icra edemez" hükmüne yer verilmiş: ikinci fıkrasının birinci cümlesinde ise, tashihin, eski sicilin terkin ve yeni bir tescilini icrası suretiyle dahi yapılabileceğine işaret edilmiştir. Belirtilen yasal duruma göre, kadastro işlemlerine yönelik olan ve tapu kaydında tashih yapılmasını gerektiren isteme ilişkin bulunan davanın görüm ve çözümünde adli yargı yeri görevli olduğundan..." (UM.'nin 24.3.1997 tarih 1997/12 E., 1997/11 K.: Yeğenoğlu s. 897-900).

⁷⁵ Acar s. 189.

kişilere verdikleri zarardır. Bu zarar bir kamu hizmetinin yapılması dolayısıyla ortaya çıktığı, hizmet kusuru yüzünden doğduğu için idare mahkemesinde bir tam yargı davası açılması gerektiği söylenebilir. Ancak, kanun koyucu, İİK'nun 3222 sayılı Kanunla değiştirilen 5. maddesini düzenlerken, icra ve iflâs görevlilerinin yaptığı hizmetin bir “adli hizmet” olduğunu gözönüne almıştır. Bu nedenle de, bu hizmet dolayısıyla onaya çıkan zararın tazmini için davanın, adliye mahkemesinde açılması⁷⁶ gerektiğini açıkça belirtmiştir.⁷⁷ Nitekim değişiklik yapılmadan önce de, Uyuşmazlık Mahkemesi yerleşik içtihatlarında adli yargıyı görevli sayıyordu.⁷⁸

Devlet, ilgili icra dairesi görevlisi tarafından zimmete geçirilen parayı icra veznesine yatırınca, icra dairesine yatırılan veya dairece tahsil olunan parayı zimmetine geçiren görevliye rücu edebilir (İİK. m.6). Rücuun gerçekleşmesi için ilgili görevlinin zimmet fiilini işlediğinin ve

⁷⁶ “...Bu durumda, ortada idarece kamu gücüne dayalı olarak ve idari usul ve esaslara göre resen ve tek yanlı biçimde tesis edilmiş bir işlem veya eylem bulunmadığı gibi, bu nitelikleri taşıyan işlem veya eylemden dolayı hak ve menfaati ihlal edilenler tarafından idare aleyhine 2577 sayılı Yasa'nın 2/1-b. maddesinde belirtilen tam yargı davası olarak açılmayıp, davanın idare zararının gerçek kişiden tahsiline yönelik olarak yapılan ilamsız icra takibine vaki itirazın iptali davası olması karşısında, idari yargı yetkisine giren bir dava bulunduğu söz etmek olanaksızdır...” (UM.'nin 25.3.2002 tarih 2002/19 E., 2002/14 K.: Yeğenoğlu s. 445-449).

⁷⁷ Baki Kuru, Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz: İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, Ankara 2005, s. 65.

⁷⁸ “...Esasen Uyuşmazlık Mahkemesinin, 2004 sayılı İİK.'nin, 3222 sayılı kanunla değişmeden önceki zamanlardaki süreklilik kazanan içtihatları da, icra ve iflas memurlarının kusurlarına dayalı tazminat davalarında görevli yargı yerinin -bu maddede yer alan “Mahkeme” ibaresinin adli yargı yeri olduğundan hareketle, Adli Yargı mercileri olduğu yolundadır. Görüldüğü üzere ; anılan maddede yapılan değişiklik Mahkememizin süreklilik kazanan içtihatlarına uygun olduğu gibi, getirilen açıklık karşısında da icra ve iflas memurlarının kusurlarına dayalı tazminat davalarında görevli yargı yerinin Adliye Mahkemeleri olduğunda kuşku ve duraksamaya mahal bulunmamaktadır. İnceleme konusu olayda ; İcra Memurunun keyfi olarak ve kusurlu davranışı nedeniyle yediemini değiştirmesinden dolayı, yediemin ücretini alamadığını ve bu suretle zarara uğradığını ileri süren davacı, yediemin ücretinin tahsilini istediğine göre, davanın, İcra ve İflas Kanununun değişik 5. maddesine göre Adli Yargı yerinde görülüp çözümlenmesi gerekmektedir...” (UM.'nin 24.2.1986 tarih, 19986/2 E., 19986/2 K.: Acar s. 190).

hazinenin zimmete geçirilen miktarı ödediğinin ispatlanması yeterlidir. Başka bir deyişle, bu hususların gerçekleşmesi halinde, Devlet alacaklıya ödenen parayı icra dairesi görevlisinden geri alabilecektir. Bu tazminat davası da. Kanun gereği adliye mahkemesinde görülmektedir.⁷⁹

XI. 6183 Sayılı Kanunun Uygulanmasından Doğan Davalar

Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanunun 62. maddesinde belirtilen, borçlunun haczedilecek mallan ile ilgili olarak, 66 ve 67. maddelerinde yazılı istihkak iddiaları sonunda dava açmak gerekli olursa, 68. madde hükmü gereği görevli yargı yeri, adli yargı merciidir.⁸⁰

XII. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

Eser, sahibinin özelliğini taşıyan ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanat veya sinema yapıtları sayılan her türlü fikir ve sanat mahsulüdür.

Eser sahibinin, kanunun düzenlediği hukuki münasebetlerden dolayı idare ile arasında doğan uyuşmazlıklarda görevli yargı yeri adli yargı mercileridir. Kanunun 76. maddesi: “Bu Kanunun düzenlediği

⁷⁹ Baki Kuru: İcra İflas Hukuku El Kitabı, İstanbul 2005, s. 94; Kuru, Arslan, Yılmaz-İcra s. 67.

⁸⁰ “...Anılan Yasa hükümlerine göre. idarece kamu gücüne dayanılarak, resen ve tek yanlı olarak tesis edilmesi nedeniyle idari nitelik taşıyan ihtiyati haciz işlemine karşı açılan davanın görüm ve çözümünde idari yargı yerinin görevli olacağı; hacze konu menkul malların kendisine ait olduğunu ileri süren üçüncü şahıs bakımından ise, mülkiyet hukukunu ilgilendiren hak iddiasına dayanılarak açılan istihkak davalarına adli yargı yerinde bakılacağı kuşkusuzdur. Bu duruma göre, olayda haciz işleminin iptali istemiyle açılmış bir idari dava bulunmadığı gibi, vergi borçlusunun işyerinde haczedilen menkul malların kendisine ait olduğunu ileri süren davacı Şirket tarafından, istihkak iddiasının vergi idaresince reddedilmesi üzerine İcra Tetkik Mercii nezdinde açıkça istihkak davası açılmış bulunması karşısında, uyuşmazlığa konu edilen davanın görüm ve çözümünde adli yargı yeri görevli bulunmaktadır...” (UM. nin 23.10.2000 tarih, 2000/46 E., 2000/46 K.: Yeğenoğlu s. 645-649).

hukuki ilişkilerden doğan davalarda, dava konusunun miktarına ve Kanunda gösterilen cezanın derecesine bakılmaksızın, görevli mahkeme Adalet Bakanlığı tarafından kurulacak ihtisas mahkemeleridir. İhtisas mahkemeleri kurulup yargılama faaliyetlerine başlayıncaya kadar, asliye hukuk ve asliye ceza mahkemelerinden hangilerinin ihtisas mahkemesi olarak görevlendirileceği ve bu mahkemelerin yargı çevreleri Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.” diyerek bunu açıkça hükme bağlamıştır.

XIII. Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Alınan Koruma Tedbirleri Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesine İlişkin Davalar

Ceza Muhakemesi Kanununun 141. maddesine göre, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında; kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen, kanunî gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan, kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan, kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen, kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen, mahkum olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle

zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan, yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözle açıklanmayan, yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen, hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen, eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen, kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, devletten isteyebilirler. Kanununun 142. maddesi gereği bu davalar adlî yargıda görülür.

XIV. Kabahatler Kanununa Göre Açılacak Davalar

Kabahat, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlıktır. Kabahatlere ilişkin genel ilkeler ve kabahatler karşılığında uygulanabilecek olan idari yaptırımların türleri ve sonuçları 5326 sayılı Kabahatler Kanununda düzenlenmiştir. Buna göre işlenen bir kabahat dolayısıyla idari yaptırım kararı vermeye ilgili kanunlarında açıkça gösterilen idari kurul, makam veya kamu görevlileri; kanunda açık hüküm bulunmayan hallerde ise ilgili kamu kurum ve kuruluşunun en üst amiri yetkilidir.⁸¹

⁸¹ Bunlar dışında, bir suç dolayısıyla başlatılan soruşturma kapsamında bir kabahatin işlendiğini öğrenmesi veya kanunda açık hüküm bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının, kovuşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde davaya bakan mahkemenin idari yaptırım verme yetkisi vardır. Bkz. Kabahatler Kanunu m. 23-24.

Buradan anlaşılacağı üzere kabahatler hakkında yapılan işlemler ile bunlara karşı verilecek idari para cezaları ve idari tedbirler bütünüyle idari bir işlem niteliğinde olduğu ve bu işlemlere karşı idarî yargıda dava açılabileceği söylenebilir. Ancak Kabahatler Kanununun 27. maddesi uyarınca, bir kabahat dolayısıyla verilen idarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Ayrıca kanunun 1.3.2006 tarihinde (2005/108 E., 2006/35 K.)⁸² iptal edilen 3. maddesi gereği Kabahatler Kanununun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanacağından, hangi kanun dayanak yapılırsa yapılsın verilen tüm idarî para cezaları ve idari tedbirlere karşı idarî yargı yoluna gidilemeyecektir. Bu işlemlere karşı sadece adli yargı yoluna gidilecektir. Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesinin de kanun iptal edilmeden önceki kararları bu yönde olmuştur.⁸³

⁸² İlgili iptal kararı, gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayınlanmasından itibaren 6 ay sonra yürürlüğe girecektir. Gerekçeli karar ise henüz yayınlanmamıştır.

⁸³ "...3.5.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun "Amaç" başlıklı 1. maddesinde " Bu Kanun, yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir" denilmiştir; 42. maddesinin ikinci fıkrasında, birinci fıkrada belirtilen fiiller dışında bu Kanunun 28, 33, 34, 39 ve 40. maddeleri ile 36. maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen mal sahibine, fenni mesule ve müteahhide para cezası verileceği kurala bağlanmış; anılan Yasa maddesinin itiraz merci olarak sulh ceza mahkemesini belirleyen beşinci fıkrası Anayasa Mahkemesi'nin 15/5/1997 tarihli ve E:1996/72, K:1997/51 sayılı kararıyla iptal edilmiş olup, yasama organınca bu konuda düzenleme yapılmamıştır. Anayasa Mahkemesinin iptal kararını gözeten Uyuşmazlık Mahkemesi, 3194 sayılı Yasa'nın 42. maddesine göre verilen idari para cezalarına karşı açılan davaları, göreve ilişkin genel ilkelere göre idari yargının görev alanında görmüştür. Ancak 1.6.2005 tarihinde 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi karşısında, bu Kanunun diğer kanunlarda düzenlenen idari yaptırımlar ile bunlara karşı yapılacak itirazlara ilişkin görev hükümleri üzerindeki etkisinin incelenmesi gerekmiştir. Kabahatler Kanunu Tasarısı Gerekçesinde, özetle, bu düzenleme ile, özellikle ekonomik hayata ilişkin düzenlemelerde kazuistik olarak idari ceza yaptırımı öngören ve bir sistemden yoksun olan hükümlerin önüne geçebilmek ve ayrıca hukuk uygulamasında birliği ve hukuk güvenliğini temin etmek amacıyla, belirlenen genel ilkelerin, özel kanunlarda tanımlanan kabahatler hakkında da uygulanmasının

Uyuşmazlık Mahkemesi verdiği kararlarda Kabahatler Kanunu Tasarısının gerekçesine ve kanunun 3. maddesine atıfta bulunarak hukuk uygulamasında birliği ve hukuk güvenliğini temin etmek amacıyla,

sağlanacağı belirtilmiştir. 30.3.2005 tarih ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun birinci maddesinde "Bu Kanunda; toplum düzenini, genel ahlakı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak amacıyla; a) Kabahatlere ilişkin genel ilkeler, b) Kabahatler karşılığında uygulanabilecek olan idari yaptırımların türleri ve sonuçları, c) Kabahatler dolayısıyla karar alma süreci, d) İdari yaptırıma ilişkin kararlara karşı kanun yolu, e) İdari yaptırım kararlarının yerine getirilmesine ilişkin esaslar belirlenmiş ve çeşitli kabahatler tanımlanmıştır." denilerek Kanunun amaç ve kapsamı belirlenmiş; ikinci kısmında yer alan 32 ila 43. maddelerinde, Türk Ceza Kanunu kapsamı dışında kalan çeşitli kabahatler sayılarak, bu eylemlere yaptırımlar öngörülmüştür. Anılan Kanun'un 2. maddesinde, "kabahat" deyiminden, kanunun karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlığın anlaşılacağı; 16. maddesinde, kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımların "idari para cezası" ve "idari tedbirler"den ibaret bulunduğu; "idari tedbirler" in de mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirler olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık, 19. maddesinde, diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için; a) Bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, b) İşyerinin kapatılması, c) Ruhsat veya ehliyetin geri alınması, d) Kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alınması gibi yaptırımlara ilişkin hükümlerin, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklikler yapıncaya kadar saklı tutulacağı öngörülmek suretiyle geçici istisnalar getirilmiş; 11.5.2005 tarih ve 5348 sayılı Kanun'un 5. maddesiyle eklenen Ek 1. maddede, "4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununda yer alan vergi mahkemelerinin görevine ilişkin hükümler saklıdır." denilmek suretiyle de 213 sayılı Yasa kapsamında bulunan vergi cezaları, Kabahatler Kanunu'nun kapsamı dışında bırakılmıştır. Kabahatler Kanunu'nun "Genel kanun niteliği" başlıklı 3. maddesinde, "Bu Kanunun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır." denilmiş olup; bu Kanun'un genel hükümleri arasında yer alan 27. maddesinin (1) numaralı bendinde, idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabileceği öngörülmüştür. Buna göre, Kabahatler Kanunu'nun belirlediği ilke ve esaslara uyan diğer kanunlardaki idari para cezaları ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırımlara karşı yapılacak itirazlarda sulh ceza mahkemesi genel görevli kılınmıştır. Görev kuralları kamu düzenine ilişkin olduğundan, görev konusunda taraflar için bir müstesna hak doğmayacağı; bu nedenle, yeni bir yasayla kabul edilen görev kurallarının, geçmişe de etkili olacağı, bilinen bir genel hukuk ilkesidir. Böylece, davanın açıldığı andaki kurallara göre görevli olan mahkeme, yeni bir yasa ile görevsiz hale gelmiş ise, (davanın açıldığı anda görevli olan ve fakat yeni yasaya göre görevsiz hale gelen) mahkemenin görevsizlik kararı vermesi gerekeceği; ancak, yeni yasadaki görev kuralının, değişikliğin yürürlüğe girmesinden sonra açılacak davalarda uygulanacağına dair geçiş hükümlerinin varlığı halinde, mahkemece görevsizlik kararı verilemeyeceği açıktır..." (UM.'nin 21.11.2005 tarih, 2005/76 E., 2005/102 K.: www.hukuki.net); "...22.5.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun "Amaç ve kapsam" başlıklı 1. maddesinin birinci fıkrasında, "Bu Kanunun amacı işverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemektir" denilmiş; 107. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, bu Kanunun 92. maddesinin ikinci fıkrasındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen işveren veya işveren vekiline beş milyar lira para cezası verileceği kurala bağlanmış; aynı Kanun'un 108. maddesinde, bu cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebileceği öngörülmüştür. Ancak 1.6.2005 tarihinde 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi karşısında, bu Kanunun diğer kanunlarda düzenlenen idari yaptırımlar ile bunlara karşı yapılacak itirazlara ilişkin görev hükümleri üzerindeki etkisinin incelenmesi gerekmiştir. Kabahatler Kanunu Tasarısı Gerekçesinde, özetle, bu düzenleme ile, özellikle ekonomik hayata ilişkin düzenlemelerde kazuistik olarak idari ceza yaptırımı öngören ve bir sistemden yoksun olan hükümlerin önüne geçebilmek ve ayrıca hukuk uygulamasında birliği ve hukuk güvenliğini temin etmek amacıyla, belirlenen genel ilkelerin, özel kanunlarda tanımlanan kabahatler hakkında da uygulanmasının sağlanacağı belirtilmiştir..." (UM.'nin, 21.11.2005 tarih 2005/77 E., 2005/103 K.).

belirlenen genel ilkelerin, özel kanunlarda tanımlanan kabahatler hakkında da uygulanmasının sağlanacağını belirtmiştir.

Kanımcıca uygulanan tüm idarî yaptırımlara karşı adli yargının görevli olması, idari nitelikte bir işlemin denetiminin idare hukuku alanında uzmanlaşmamış bir yargı çeşidine bırakılması açısından doğru değildir. Bununla birlikte ikibin Türk Lirası dahil idari para cezalarına karşı başvuru üzerine verilen kararlar kesindir. Bu miktarın üzerindeki idari para cezalarına karşı ağır ceza mahkemesinde itiraz yoluna gidilebilmekte, itiraz üzerine verilen kararlar ise CMK m.271/4 uyarınca kesin olmaktadır. Bu durumda verilen kararlara karşı temyiz ve istinaf yolu kapatılmıştır. Yasanın amacı, idari ceza yaptırımını öngören ve bir sistemden yoksun olan hükümlerin önüne geçebilmek ve ayrıca hukuk uygulamasında birliği ve hukuk güvenliğini temin etmek amacıyla, belirlenen genel ilkelerin, özel kanunlarda tanımlanan kabahatler hakkında da uygulanması iken, ülkemizde hukuk birliğini sağlayan Yargıtay'ın verilen kararlarda etkin olamaması kanunun bir eksikliğidir. Ayrıca ülkemizde verilen para cezaları temyiz sınırının yüzlerce katı olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi de bu çelişkileri gördüğünden yasanın ilgili maddesini iptal etmiştir.

XV. Kamu İhale Kanununun Uygulanmasından Doğan Davalar

Genel bütçeye dahil dairelerle, katma bütçeli idareler, özel idareler ve belediye hizmetlerinin ihale suretiyle karşılanması yoluna gidilmesi

durumunda, ihaleye katılma koşullarının ve işin muammen bedelinin belirlenmesi, şartnamenin hazırlanması, ilanın yapılması, tekliflerin değerlendirilmesi ve uygun bedelin tespiti ile ihalenin ita amirince onaylanmasına ilişkin işlemler ile bu işlemlerin yapılması sırasında doğabilecek uyuşmazlıklar idari yargı yerinde; ihale safhası tamamlanıp, taraflar arasında sözleşme imzalandıktan sonra, bu sözleşmenin uygulanmasından doğan uyuşmazlıklar ise adlî yargı yerinde görülür.⁸⁴

XVI. İmar Kanununa Göre Açılan Bedelin İndirilmesi Davası

İmar Kanununun 17. maddesi gereğince, bedel takdirleri ve bu bedellere itiraz şekilleri 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre yapılır. Kamulaştırma Kanununun 14. maddesine göre de bedel tespitine ilişkin davalar, adlî yargıda görülür.

XVII. Milli Piyango ve Talih Oyunlarına İlişkin Davalar

320 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 40. maddesine göre Milli Piyango İdaresi, bu kanun hükmünde kararname ile düzenlenen ve saklı tutulan hükümler dışında özel hukuk hükümlerine tabidir. Piyango, sayısal loto, hemen kazan vb. oyunlar sonucu ikramiye kazanılması ve ödenmesine ilişkin uyuşmazlıklar adlî yargıda görülür. Buna karşılık, 39.

⁸⁴ “...anlaşmazlığın ihalenin kesinleşmesinden sonraki safhada, şartname hükümlerine uygun olarak düzenlenen sözleşme ve bu sözleşme hükümlerinin uygulanması aşamasında doğmasına, bu safhada tesis olunan işlemlerin (olayda olduğu gibi fesih işleminin) özel hukuk alanına ilişti bulunmasına, sözleşmenin feshi koşullarının oluşup oluşmadığının ve feshi gerekip gerekmediğinin, anılan sözleşme incelenerek özel hukuk hükümlerini uygulayacak adli yargı yerinde görülmesi...” (UM.’nin 2.3.1987 tarih 1987/2 E., 1987/7 K.: Gözübüyük s. 91).

maddeye göre ; işletmelere 37. madde gereğince uygulanacak para cezalarına ilişkin davalara idarî yargı yerlerinde bakılır.

XVIII. Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanunundan Doğan Davalar

3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyetleri Kanununda olağanüstü hallerde kişilere belli mükellefiyetler getirilebileceği ve özel mülkiyete konu bina ve taşınmazların askeri makamlarca kullanılabileceği hükme bağlanmıştır. Şüphesiz kanunun öngördüğü mükellefiyetler bir idari kararla tesis olunacaktır. Bu işlemlerin yargısal denetimi idari yargı yerlerinde olacaktır. Ancak ilgililere ödenecek bedel ve tazminata ilişkin uyuşmazlıklar, kanunun 18., 57.,58. ve 60. maddelerinde öngörülen usulle, adlî yargı yerinde çözümlenecektir.⁸⁵

XIX. Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanunundan Doğan Davalar

195 sayılı Kanunun 49. maddesine göre (a) ve (b) bentlerinde yazılı hallerde, Yönetim Kurulu Kararına, tebliğinden itibaren on gün içinde o yerdeki en yüksek dereceli Asliye Hukuk Hakimliğine itiraz edilebilir. Hakim, en geç on beş gün içinde evrak üzerinden kararını verir, bu karar, kesindir.

⁸⁵ Acar s. 188.

XX. Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunundan Doğan Davalar

3083 sayılı kanunun 5. maddesinde kanunda hüküm bulunmayan hallerde yapılacak kamulaştırmalara 04/11/1983 tarih ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümleri uygulanacağı, bu sayede bedel itirazlarının da adli yargıda görüleceği belirtilmiştir.

XXI. Olağanüstü Hal Kanunundan Doğan Davalar

2935 sayılı kanunun 16. maddesine göre Mal ve çalışma yükümlülerinin bu belgelerle ilgili makamlara başvurmaları üzerine alınan malların veya yaptırılan çalışmaların bedeli, kirası, ücreti veya tazminatı mahalli rayice veya satış fiyatına göre olağanüstü hal kurulu veya bürolarınca tespit ve takdir olunarak, usulü dairesinde ödenir. Takdir olunacak bedel, kira, ücret veya tazminata karşı ilgililer, genel hükümlere göre adli yargıya başvurabilirler.

XXII. Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanundan Doğan Davalar

7268 sayılı kanunun 18/2. ve 19/3. maddelerinde bu kanun nedeniyle yapılacak kadastro işleri ile takdir edilen taşınmaz bedellerine ilişkin uyuşmazlıkların adli yargıda çözümleneceği belirtilmiştir.

B. İDARENİN ÖZEL HUKUK SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN DAVALAR

İdare ile özel hukuk gerçek ve tüzel kişileri arasında tarafların eşit iradeleri doğrultusunda tamamen Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu hükümlerine göre yapılan ve bunun sonucunda da idarenin üstünlük ve otoritesinin söz konusu olmadığı sözleşmeler özel hukuka tabi sözleşmelerdir.⁸⁶ Yani idarenin, idarî nitelikte olmayan, bir başka ifadeyle özel hukuka tabi sözleşmelerinden doğacak uyuşmazlıkların görüm ve çözüm yeri adlî yargıdır. Bu sözleşmelerde idare, kamu hukukundan kaynaklanan gücünü ve otoritesini kullanamaz. Sözleşme şartlarında tek taraflı iradesiyle değişiklik yapamaz. Mahiyeti incelenerek belirlenen bu tür sözleşmelerde idare, karşı sözleşmenin sahip olduğu hak ve menfaatlere sahiptir.⁸⁷ Her iki taraf da özel hukuk hükümlerine tabi

⁸⁶ "...Hazinenin özel mülkiyetindeki mağazanın işletmecisi olan davacı Şirket ile Maliye İdaresi arasında,2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine göre yapılan ihale sonucunda düzenlenmiş bulunan kira sözleşmesi yoluyla Borçlar Kanununun 248. maddesinde ifadesini bulan kiracı- kiralayan ilişkisinin kurulduğu; taraflar arasında kira sözleşmesi ve eki şartname hükümlerinin uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların görüm ve çözümünde adli yargının görevli olduğunda tartışmaya yer bulunmamaktadır..." (UM.'nin 12.11.2001 tarih 2001/62 E., 2001/73 K.: Yeğenoğlu s. 823-826).

⁸⁷ "...Ödemenin hukuksal dayanağı, kamu gücüne değil, tarifeye ve iki taraf arasında yapılan abonman sözleşmesine dayanmaktadır. Nitekim, ödemelerin yapılmaması durumunda TEDAŞ alacağını, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun hükümlerine göre değil, sözleşme ilişkisine dayalı olarak özel hukuk hükümlerine göre tahsil etmektedir. Abone ile TKDAŞ arasında yapılan abonman sözleşmesi, daha çok "tip" sözleşme görünümündedir. Hizmetten yararlanan kişinin, sözleşmeyi idare ile birlikte düzenlenmesi yerine katılımı (iltihakı) söz konusudur. Ancak, bu durum, idare ile kişi arasında kurulan özel hukuk ilişkisini, idare hukuku ilişkisine dönüştürmez. Çünkü, birçok durumda hizmetin tekel niteliği ve çok kişiye götürülme zorunluluğu, işin çoğunlukla tip sözleşmelerle ve hizmetten yararlanacakların katılımı yoluyla gerçekleşebilmesini olanaklı kılmaktadır.Belirtilen durum karşısında, Müessesenin abonesi adına cezalı olarak tahakkuk ettirdiği kaçak elektrik tüketim faturasının ödenmesine ilişkin davanın, taraflar arasındaki abonman sözleşmesine dayanan özel hukuk hükümlerine tabi bir alacak-borç ilişkisinden doğması nedeniyle,

olarak akdettikleri sözleşme hükümleriyle bağılırlar ve çıkan uyuşmazlıklar da özel hukuk hükümlerine göre, adli yargı mercilerinde çözümlenir.⁸⁸

C. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN ÖZEL HUKUKA TABİ FAALİYETLERİNDEN DOĞAN DAVALAR

Kamu iktisadi teşebbüsleri, iktisadi devlet teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşlarının ortak adıdır.⁸⁹ Kamu iktisadi teşebbüslerinden 1961 Anayasası'nda söz edilmiş ancak bir tanımlı verilmemiştir. 1982 Anayasası, kamu iktisadi teşebbüslerini dolaylı bir biçimde “ sermayenin yarısından fazlası, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıkları” olarak tanımlamıştır.⁹⁰

Kamu iktisadi teşebbüslerini düzenleyen 233 sayılı KHK'nın 4. maddesine göre, bu kararnamede saklı tutulan hususlar dışında kamu iktisadi teşebbüslerine özel hukuk hükümleri uygulanır.

Kamu iktisadi teşebbüslerinin özel hukuk kurallarına bağılılıkları, bunların günlük işleri ve yönetim dışındaki üçüncü kişilerle olan ilişkileri ile ilgilidir. Bu ilişkiden doğan davalar, adli yargının görevine

görüm ve çözümünde adli yargı yerleri görevli bulunmaktadır...” (UM.'nin 16.6.2003 tarih 2003/38 E., 2003/43 K.: Yeğenoğlu s. 796-799).

⁸⁸ Acar s. 201.

⁸⁹ Yılmaz -Sözlük s. 434.

girmektedir.⁹¹ Buna karşılık kamu iktisadi teşebbüslerinin kamu hukuku kurallarını uygulayarak yaptığı işlemlerden doğan uyuşmazlıklarda idarî yargı görevlidir.

Kamu iktisadi teşebbüslerinin kullanıcılara ve özel kişilere verdikleri zararlardan dolayı sorumluluğu ise tartışmalıdır.⁹² Yargıtay'a göre, KİT'lerin üçüncü kişilere verdikleri zararlardan doğan sorumluluğu özel hukuka tabidir.⁹³ Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesine göre ise bu sorumluluk idare hukukuna tabidir.⁹⁴

D. İDARENİN HAKSIZ FİİLLERİ NEDENİYLE AÇILAN TAZMİNAT DAVALARI

⁹⁰ Günday s. 472.

⁹¹ "...kamu müesseseleri arasında yer alan iktisadi Devlet Teşekküllerinin hususi hukuk hükümlerine bağlılıkları ancak günlük işlerinde ve fertlerle olan münasebetlerindedir. Bunların dışında katan ve hizmetin icabettirdiği faaliyetlerin gayelerine uygun olarak tanzim ve ifasına taallük eden kararları, bu da memur ve hizmeti ileriyle ilgili karar ve muameleleri, kamu haklarına taallük eden mevzuata tabidir. Kamu kanunlarının ve buna müteferri tüzüklerin ve yönetmeliklerin tatbikatına ait kararlar idari karar niteliğinde olup, idari kazanın murakabesine tabi bulunmaktadır..." (UM.'nin, 11.3.1967 tarih 1967/6 E., 1967/11 K.: Gözübüyük s. 75).

⁹² Gözler cilt2, s. 944.

⁹³ "...233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 16/1. maddesinde

müesseselerin 'bu Kanun Hükmünde Kararnamede utulan hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tâbi olacağı' hükmü getirilmiştir Kararnamede 'müesseselerin, işletme faaliyetinden zarar gören kişilere karşı idare hukuku kurallarına göre sorumlu olacağı' yolunda bir kural bulunmamaktadır. Bu nedenle davalı idare, davaya konu olan olayda elektrik dağıtımı yapan tesisin (şeyin) maliki olarak BK.nun 58. maddesi gereğince sorumludur..." (Yargıtay 4.HD. 26.5.1992 tarih 1991/3830 E., 1992/7097 K.: Gözler cilt 2, s. 945).

⁹⁴ "...TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün kamu hizmeti gereği sahip olduğu taşınmazında gerekli önlemlerin alınmaması nedeniyle uğranıldığı öne sürülen zararın tazmini için açılan dava, idari yargının görev alanında bulunduğu..." (Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 6.12.1996 tarih 1993/773 E., 1996/599 K.: Gözler cilt2, s. 945); "...(TEK'in) yaptığı bu hizmet bir kamu hizmetidir. Öğretiden ve uygulamada, bu meyanda Uyuşmazlık Mahkemesi'nin yerleşmiş kararlarında da kamu hizmetlerini yürütmekle görevli kılınmış bir kamu kurumunun kendisini görevli kılan kanunlarda gösterilen hizmetlerden birinin yürütülmesi sırasında kişilere verdiği zararın tazmini isteğine ilişkin davada, kamu hizmetinin yöntemine uygun olarak yürütülüp yürütmediğinin, kamu yararına uygun olarak işletilip işletilmediğinin ve hizmet kusuruyla zarara sebep olunup olunmadığının saptanmasının

Yönetimin doğrudan icra yetkisini hukuka aykırı olarak kullanması fiili yol-haksız fiil teşkil eder.⁹⁵ Haksız fiiller idarenin, kanuna ve hukuka açıkça ve ağır bir şekilde aykırı olan ve idare hukukunun uygulama alanı dışında kalıp sonuçta fiilden, idarî fiil nitelik ve karakterini kaldıran maddi fiil ve hareketlerdir.⁹⁶

Haksız fiiller, idarenin herhangi bir kamu hukukuna dayanmadan bir eylemde bulunması sonucu ortaya çıkabileceği gibi, idarenin, yetki veya fonksiyon gasbı sonucu yokluk veya ağır butlanla sakat bir karara dayanarak bir eylemde bulunması sonucunda da ortaya çıkabilir.

Borçlar kanunu, akit ve sebepsiz zenginleşme ile birlikte haksız fiilide borç kaynaklarından biri olarak saymıştır.

İdari eylemlerde, kamu hizmeti ile kamu gücü arasındaki bağ, idarenin kamu hukuku alanında ve bu hukukun usul ve esaslarına bağlı kalarak yaptığı faaliyetlerinin söz konusu olması nedeniyle kopmaz. Halbuki, idarenin usul dışı eylemlerinde kamu hizmeti ile kamu gücü arasındaki bağ kopmakta ve bu durumda da idare, haksız fiil işleyen özel bir kişiden farksız bir duruma gelmektedir.⁹⁷ Haksız fiil nedeniyle açılacak

idarî yargı yerine ait olduğu kabul edilmektedir..." (UM.'nin 18.11.1991 tarih, 1991/42 E., 1991/43 K.: Gözler cilt2, s. 946).

⁹⁵ Gözübüyük s. 95; Gözler cilt 2, s. 546; Mestav s. 92.

⁹⁶ Acar s. 204.

⁹⁷ "...Davalı, belediyenin TEK'in idari irtifak hakkına sahip olduğu alanda yol yapımına girişmeden önce bu maddede öngörülmüş bulunan ve bu uyuşmazlıkta idari nitelikte tek çözüm şekli olan başvuruyu yapmadan başka bir deyişle kanunda öngörülen usul ve esaslara uygun şekilde tasarrufta bulunmadan, davacı kurumun aynî hakkına vaki müdahalesinin haksız fiil niteliğinde bir elatma olduğunun kabulü gerekmektedir. Hal böyle olunca, bu haksız ve kanunsuz elatmayı; 'idari işlem' ya da 'idari eylem' sayma olanağı yoktur. Bu müdahalenin, bir kamu hizmetinin İfası nedeniyle yapılmış olması; tarafların kamu kurumu olmaları, yapılan işe bir idari eylem niteliğini kazandırmaz. Olayın, bu nitelikleri Borçlar Kanununun 41. ve müteakip maddelerinde düzenlenmiş bulunan haksız fiilden doğan davalar ile Medeni Kanunun...yer alan müdahalenin men'i davaları içinde düşünülmesi

tazminat davalarında ise, fiil ve sorumluluk, Medeni Kanun ve Borçlar Kanununun belirlediği kurallara göre saptanacağından, bu tür uyuşmazlıkların çözüm yeri adli yargı yeridir.⁹⁸

E. KAMU PERSONELİNİN KİŞİSEL KUSURLARINDAN DOĞAN ZARARLARIN GİDERİLMESİNE İLİŞKİN TAZMİNAT DAVALARI

Kişisel kusur, kamu görevlilerinin hizmetle ilgili olmayan tutum ve davranışlarıdır.⁹⁹ Yani kişisel kusur, kamu görevlisinin kamu hizmetini yürütümü sırasında hizmetin esasına ve görüm usulüne bağlanması mümkün olmayan, emredici yasa kurallarına ve hukuka açıkça aykırı tutum ve davranışlarda bulunması hallerinde söz konusu olur. Hizmet kusuru ise, hizmetin kuruluş ve işleyişinde ortaya çıkan bozukluklardır.¹⁰⁰ Hizmet kusurunun en açık özelliği belli bir kişiye yüklenmesi olanaksız bir kusur olması ve kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında ve idari bir karara istinaden yürütülen hizmetin kötü işlemesi, geç işlemesi veya hiç işlememesinden doğmuş olmasıdır.¹⁰¹

Açıklandığı üzere kişisel kusur ve hizmet kusuru ayrı iki kusuru ifade eder. Zararın farklı kusurlardan doğması ise, yargılamada farklı

gerekir. Bu tür davaların adli yargı düzeninde yer aldığı tartışmasızdır...” (UM.’nin, 29.4.1991 tarih, 1991/ 2 E., 1991/ 2 K.: Gözübüyük s. 97-98).

⁹⁸ Refik Er: Kamulaştırmasız El Atmadan Doğan Davalar (AD., 1979/3-4, s. 281-285).

⁹⁹ Günday s. 336.

¹⁰⁰ Günday s. 335.

¹⁰¹ Y.Şahin Anıl-Cevdet Ulu, Tazminat Davalarında Adli Yargı ile İdari Yargının Görev Alanını Belirleyen İlkeler (AD., 1982/4, s. 746-768).

sorumluluk kurallarının uygulanmasını gerektirir. Kişisel kusura dayalı olarak açılan bir davada, kamu görevlisinin uğranılan zarardan kişisel olarak sorumlu olup olmadığı araştırılır. Araştırma özel hukukun belirlediği sorumluluk kuralları kapsamında yapılır. Bu davranıştan doğan zarar normal bir vatandaşın kişisel kusuru gibi, kamu görevlisinin bireysel sorumluluğunu doğurur ve dava adli yargıda görülür. Bu tür kusur, teknik anlamda kişisel kusur değildir. Hizmetin görülmesi sırasında veya hizmetle ilgili olmakla beraber, kamu görevlisinin tutum ve davranışının suç oluşturması, ağır bir kusura vücut vermesi veya garez, siyasi kin veya düşmanlık gibi kötü niyetten kaynaklanması sebebiyle zarar vermesi durumunda kişisel kusurdan söz edilir.¹⁰² Yargı kararlarına uymamanın ilgili kamu görevlisinin kişisel kusuru olduğu kabul edilmektedir.¹⁰³ Bunun sonucunda, kamu görevlisinin kişisel kusuru nedeniyle uğranılan zararların giderilmesi istemiyle açılacak davaların görüm yeri adlî yargı yeri olur.¹⁰⁴

F. TRAFİK KAZALARI SONUCU UĞRANILAN ZARARLARIN GİDERİLMESİNE İLİŞKİN TAZMİNAT DAVALARI

¹⁰² Acar s.199-200.

¹⁰³ Günday s. 337.

¹⁰⁴cc "...Olayda idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakkı ihlal edilen kişi tarafından idare aleyhine açılmış bir dava bulunmamaktadır. Aksine kamu kurumuna idareyi zarara uğrattığını ileri sürdüğü kamu görevlisinin aldığı paranın tazmin edilmesi istenilmektedir, idare Mahkemelerinde kişiler aleyhine dava açılmayacağı genel prensibine göre bir kamu görevlisinin sebebiyet verdiği ileri sürülen zararın tazminine ilişkin davanın adlî yargı yerinde çözümlenmesi, bu nedenle Ankara 8. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılması gerekmektedir..." (UM.'nin, 18.11.1991 tarih, 1991/27 E., 1991/34 K.: Yeğenoğlu s.659-662).

Trafik kazaları sonucu uğranılan zararların tazminine ilişkin davalarda adli yargının görevli olduğu ilkesi Uyuşmazlık Mahkemesi'nin içtihadı ile sağlanmıştır. Yönetimin araçlarının yaptığı kazalardan doğan davalara bakmanın, ilke olarak yönetsel yargının görevi içinde olduğu savunulabilir. Ancak uygulama yönünden, bu gibi davalara adli yargıda bakılması, gereksinmelere uygun düşmekte. sorumluluk ve zarar tutarının saptanmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁰⁵ Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göre, trafik kurallarına uyma yönünden bireylerle, kamu kuruluşları arasında Karayolları Trafik Kanununda bir ayırım yapılmamıştır. Karayolları Trafik Kanunundan doğan sorumluluğu saptama görevi ise adalet mahkemesine verilmiştir.¹⁰⁶

Burada üzerinde durulması gereken bir husus da, kamuya ait araçların yaptığı kaza sonucu, kamu görevlisi dışındaki bir kişinin

¹⁰⁵ Gözübüyük s. 100.

¹⁰⁶ "...2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun, trafik kazalarına ilişkin yedinci kısmım izleyen hukuki sorumluluk ve sigorta hakkındaki sekizinci kısmının, "İşleten ve Araç İşleticisinin Bağlı Olduğu Teşebbüs Sahibinin Hukuki Sorumluluğu" başlıklı birinci bölümünde aynı başlıkla yer alan 85. maddesi, değişik birinci fıkrasında "Bir motorlu aracın işletilmesi bir kimsenin ölümüne veya zararlanmasına yahut bir şeyin zarara uğramasına sebep olursa motorlu aracın bir teşebbüsün unvanı veya işletme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, motorlu aracın işleteni ve bağlı olduğu teşebbüsün sahibi, doğan zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar." ve değişik beşinci fıkrasında "İşleten ve araç işleticisi teşebbüsün sahibi, aracın sürücüsünün veya aracın kullanılmasına yardımcı kişilerin kusurundan kendi kusuru gibi sorumludur." hükümlerini taşımakta; bu bölümün sonunda yer alan, 90. maddesinde. "Maddi tazminatın biçimi ve kapsamı ile manevi tazminat konularında Borçlar Kanununun haksız fiillere ilişkin hükümleri uygulanır." denilmekte; aynı kısmın "Özel Durumlar" başlıklı üçüncü bölümünde Devlete ve kamu kuruluşlarına ait araçların durumunu düzenleyen değişik 106. maddesi ise, "Genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine ve belediyelere, kamu iktisadi teşebbüslerine ve kamu kuruluşlarına ait motorlu araçların sebep oldukları zararlardan dolayı, bu Kanunun işletenin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümleri uygulanır." hükmüne yer verilmektedir. Anılan hükümlerin incelenmesinden, 10. maddede sayılan kamu kurum ve kuruluşlarının, sahip oldukları motorlu araçların sebep olduğu zararlardan dolayı idare hukuku kurallarına değil, bu Yasada düzenlenen "işleten ve araç işleticisinin bağlı olduğu teşebbüs sahibinin hukuki sorumluluğu" çerçevesinde Borçlar Kanununun haksız fiillere ilişkin hükümlerine tabi kılındığı; bu suretle 2918 sayılı Yasada, motorlu aracın işletilmesinden doğan zararların tazmini konusunda, motorlu aracın sahibinin özel ya da kamu tüzel kişisi olması bakımından bir farklılık gözetilmeyerek işaret edilen kamu kurum ve kuruluşlarının da özel hukuk tüzel kişileri gibi

uğradığı zararların tazminin adli yargı yerinden istenebileceğidir. Buna karşılık zarar gören aracı kullanan kamu görevlisi ise davanın çözüm yeri idari yargı olacaktır. Bunun nedeni ise ilk halde haksız fiil sorumluluğunun, ikinci halde ise resmi aracın sahibi ve işleteni durumunda olan idare ile onun ajanı arasındaki ilişkinin bir kamu hukuku ilişkisi olması ve bu ilişki sürecinde kamu görevlisinin uğradığı zarardan idarenin, kusursuz sorumluluk esaslarına göre sorumlu olup olmayacağının tespit ve takdirinin idarî yargı yerine ait olmasıdır.¹⁰⁷

G. İDARENİN KİŞİLERE KARŞI AÇTIĞI DAVALAR

İdarenin, aldığı kararları kendiliğinden yerine getirme yetkisi yoksa, ilgiliye karşı, adlî yargıda dava açması gerekir. İdarenin, idarî yargıda kişilere karşı dava açma olasılığı yoktur; bu tür davalar, idarî yargının görevi dışındadır.¹⁰⁸ Çünkü, idarî davalarda idarenin, davacı olması mümkün değildir.¹⁰⁹ Bunun gibi idarece yapılan haksız ödemelerin yönetimce herhangi bir yargı kararına gerek kalmadan geri alınması, ancak açık bir yasal düzenleme ile olabilir. Eğer böyle bir düzenleme yoksa yönetimin geri almaya ilişkin kararını kendisinin re'sen yerine

aynı esaslara göre sorumlu olduklarının kabul edildiği anlaşılmaktadır..."(UM.'nin, 3.7.2000 tarih, 2000/29 E., 2000/32 K.: Yeğenoğlu s. 586-589).

¹⁰⁷ Gözler cilt 2, s. 1093.

¹⁰⁸ Gözübüyük s. 85.

¹⁰⁹ Kuru, Arslan, Yılmaz s. 68.

getirme yetkisi yoktur. İdare, bu gibi durumlarda, ancak adli yargıda haksız ödenen paranın geri alınması için dava açabilir.¹¹⁰

SONUÇ

Türk yargı sisteminin her bölümü bir yargı çeşididir ve her yargı çeşidi bir yargılama usulüne tabi kılınmıştır.Yani her yargı çeşidine kendine özgü kuralları olan yargılama usulleri uygulanır.Bu bakımdan her yargı çeşidi birbirinden farklıdır.

Her yargı çeşidi kendi alanına giren uyuşmazlıklardan doğan davaları yine kendi yargı alanına giren mahkemelerde görmekle görevlidir. Yargı çeşitleri arasında, kimin görevli olacağı konusunda herhangi bir tereddüt doğabilir. Bu duruma yargı yolu uyuşmazlığı denir. Uygulamada en çok yargı yolu uyuşmazlığı adlî yargı ile idari yargı arasında doğmaktadır. Bu bakımdan adlî yargı ile idarî yargı arasındaki görev ayrımını bilmek oldukça önemlidir.

¹¹⁰ Gözübüyük s. 107.

Hukuk devleti ilkesi gereği idare, faaliyetleri dolayısıyla yargı denetimine tabidir. 1982 Anayasasının 125. maddesinde “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” hükmü yer almaktadır. Anayasanın bu maddesinde yargı yolunun açık olduğu belirtilmiş ancak hangi yargı yoluna gidileceği belirtilmemiştir. Ayrıca Anayasa 142. maddesinde “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.” demekle yasa koyucuya bu ayrımı belirlemede bir yetki vermiştir. Ancak bu yetki de sınırsız verilmemiştir. Zira Anayasa mahkemesi 1997 yılında verdiği bir iptal (İmar Kanunu m. 42) kararında (1996/72 E., 1997/51 K.)...Kural olarak, idare hukuku alanına giren konularda idarî yargı, özel hukuk alanına giren konularda adlî yargı görevli olacaktır. Bu durumda idarî yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın çözümünde adli yargının görevlendirilmesi konusunda yasa koyucunun mutlak bir takdir hakkının bulunduğunu söylemek olanaklı değildir. İdarî yargının denetimine bağlı olması gereken idarî bir uyuşmazlığın çözümü, haklı neden ve kamu yararının bulunması halinde yasa koyucu tarafından adlî yargıya bırakılabilir.” diyerek bu konuda haklı nedenin olması ve kamu yararının bulunması koşulunu getirmiştir.

Hukuk rejiminin, hem kamu, hem de özel hukuku kapsamaması, yürütülen kamusal faaliyetlerin çeşitliliği, tek bir faaliyette bile idare hukuku kuralları ve özel hukuk kurallarının belli evrelerde uygulanışı, çıkacak uyuşmazlıkların idarî yargıda mı yoksa adlî yargıda mı çözüleceği konusunda belli ölçütler geliştirilmesini gerektirmiştir. Bunun içinde 1945

yılında Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulmuş ve kararlarında adli yargı ile idarî yargı ayırımında esas olabilecek nitelikte ölçütler getirmiştir. Yalnız belirtmek gerekir ki, kullanılan ölçütlerin hiçbirisi tek başına görev ayırımını sağlayacak nitelikte görünmemekte; bilimsel ve yargısal içtihatlarla geliştirilen kamu gücü, kamu hizmeti, kamu kanunu, kamu yararı gibi ölçütlerden birlikte yararlanmak gerekmektedir.

Genel görevli bir adli yargı sisteminden ayrı bir idarî yargı sisteminin kabulü, kamu hizmetlerinin görülmesinden doğan uyuşmazlıkların yapılarındaki özelliklerin ve bunlara uygulanacak kuralların hukuki ve teknik nitelik taşıması, özel hukuk ile idare hukuku arasında bünye, esas ve prensip farkının olması, idarî işlemlerin idare hukuku dalında uzmanlaşmış ve kamu hukuku alanında bilgili ve tecrübeli hakimlerce denetlenmesinin zorunlu sayılmasından kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, yönetimin bazı işlem ve eylemlerinden doğan davalara bakma görevi yasa ile açıkça adli yargıya verilmiştir. Bu gibi durumlarda, dava konusu işlemin niteliğine bakılmaksızın dava adli yargıda görülmektedir.

Bu durumların başında nüfus ve tapu sicillerinin düzeltilmesi gelmektedir.Yapısı itibariyle bu sicillerin tutulması, idari nitelikli bir kamu hizmetidir.Ancak bu sicillerin düzeltilmeleri için idari yargı yerine adli yargıya başvurulacaktır.Burada haklı neden olarak idarî yargıda yazılılık esasının olması gösterilebilir.Çünkü adını veya soyadını değiştirmek isteyen bir kimse, adının nüfus cüzdanında yazan ad

olmadığını ve gerçekte başka bir isim kullandığını ancak tanık yolu ile ispatlayacaktır. İdari yargıda ise tanık dinletemeyecektir. Diğer taraftan bu sicillerin toplumun her kesimini ilgilendirdiğinden ve adli yargının idarî yargıya oranla daha çok örgütlendiğinden bahisle kamu yararının da bulunduğu söylenebilir.Yine aynı şekilde kadaastro çalışmalarına ilişkin davalar ile İş, Bağ-Kur ve Sosyal Sigortalar Kanunundan doğan uyuşmazlıklar için açılacak davaların adli yargıda görülmesinin sebebi de tanık dinletme imkanı ve adliye mahkemelerinin yurt genelinde daha çok örgütlenmesidir.

İcra ve iflâs görevlilerinin kusurlarından doğan davalar ile Ceza Muhakemeleri Kanununa göre alınan koruma tedbirleri nedeniyle doğan zararların giderilmesine ilişkin davaların adli yargıda görülmesinin sebebi ise yasa koyucunun , icra ve iflas görevlilerinin yaptığı hizmetin bir “adli hizmet” olduğunu gözönüne almasıdır.

Yine Kamulaştırma Kanunu,Devlet İhale Kanunu,İmar Kanunu, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu, Olağanüstü Hal Kanunundan Doğan Davalar, Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanuna göre açılacak bedel davalarının haklı nedeni ve burada aranılan kamu yararı, adliye mahkemelerinin genel görevli mahkeme olmaları bakımından bu konuda uzmanlaşmış olmasıdır.

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi idari yargının görev alanına girmesine rağmen kamu yararı bulunan ve haklı bir nedeni olan konularda, yasa koyucunun takdir hakkını kullanıp adli yargıyı görevli saydığı durumlara karışmamaktadır. Bununla birlikte İmar Kanununun 42. maddesini iptal ederken saydığı kriterleri taşımayan kanunların görevle ilgili kısımlarını, Anayasanın yasa koyucuya kanunla takdir yetkisi vermesine rağmen, iptal etmekten çekinmemektedir. Bu yüzden adli yargı ile idari yargı ayrımında Anayasa Mahkemesinin de etkin bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

ALANGOYA H.YAVUZ : Medeni Usul Hukuku Esasları, 3.Baskı, İstanbul 2003.

ACAR Niyazi : Uyuşmazlık Mahkemesinin Kararlarına Göre İdari Yargının Görev Alanı, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara 2000.

ANADOLU Fazıl Kerim : İdari Yargıda Görev ve Yetki, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1986.

ANIL, Yaşar Şahin- ULU Cevdet : “Tazminat Davalarında Adli Yargı İle İdari Yargının Görev Alanını Belirleyen İlkeler”, Adalet Dergisi, 1982, S.4, s. 746-768.

ANSAY Sabri Şakir : Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960.

BELGESAY Mustafa Reşit : Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi,
İstanbul 1939.

BİLGE Necip-ERGÜN Önen : Medeni Yargılama Hukuku Dersleri,
Ankara 1978.

CANBİLEN Vehbi :”Görev Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları”,
Adalet Dergisi, 1967, S.2, s. 160-168.

ÇAĞLAYAN Muhtar :”Adli,İdari ve Askeri Yargı Mercileri Arasında
Husule Gelen Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü”, Adalet Dergisi, 1980,
S.6, s. 619-630.

ER Refik : “Kamulaştırmasız El Atmadan Doğan Davalar”, Adalet
Dergisi, 1979, S.3-4, s. 281-285.

GÖZLER Kemal : İdare Hukuku, Bursa 2006.

GÖZLER Kemal : İdare Hukukuna Giriş, Bursa 2006(Gözler-Giriş).

GÖZÜBÜYÜK Şeref : Yönetmelik Yargı, 23. Bası, Ankara 2005.

GÜNDAY Metin : İdare Hukuku, Ankara 2004.

KARAFAKİH, İsmail Hakkı : Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları,
Ankara 1952.

KURU Baki : Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, İstanbul
2001(Kuru-Usul).

KURU Baki : Makaleler, İstanbul 2006.

KURU Baki : Nizasız Kaza, Ankara 1961(Kuru-Nizasız).

KURU Baki : İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, İstanbul 2005.

KURU Baki : “Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza Yolu-“, Ankara Barosu Dergisi, 1960, S. 2, s. 27-32(Kuru-Kaza Yolu).

KURU Baki-ARSLAN Ramazan-YILMAZ Ejder: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara 2005.

KURU Baki-ARSLAN Ramazan-YILMAZ Ejder: İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, Ankara 2005.

MESTAV Mehmet : Hukuk Yargılamaları Açısından Adli-İdari Yargı Görev Ayrımı(Yargı Yolu Ayrımı),Ayırımında Başvurulan Kıstaslar ve İdari Yargının Görev Alanı, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1987.

ONAR Sıddık Sami : İdare Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1966.

ONAR Sıddık Sami-BELGESAY M.Reşit : Adliye Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1944.

ÖNEN Ergun : Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979.

PEKCANTEZ Hakan, ATALAY Oğuz, ÖZEKES Muhammet : Medeni Usul Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2005.

POSTACIOĞLU İlhan : Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975.

ÜSTÜNDAĞ Saim : Medeni Yargılama Hukuku, Cilt 1-2, İstanbul 2000.

YEĞENOĞLU İsa : Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü Kararları (1998-2003), Ankara 2003.

YILMAZ Ejder : İstinaf, Ankara 2005.

YILMAZ Ejder : Hukuk Sözlüğü, Ankara 2005(Yılmaz-Sözlük)

ÖZET

Yargı kavramı, bütün ülkedeki kanunların ve yasaların uygulanmasını sağlayan ve bu kanunları ihlal eden gerçek kişilere cezai yaptırım uygulayan bir sistemdir. Yargı kavramı kendi içerisinde dört adet yargı yolu çeşidine ayrılır. Bu yargı yolları anayasa yargısı, askerî ceza yargısı, idarî yargı ve adlî yargıdır. Türkiye’de en çok yargı yolu görev uyuşmazlığı adli yargı ile idarî yargı arasında meydana gelmektedir.

Mahkemelerin yargısal görevi kanun ile belirlenmektedir. Adlî yargı yargısal olarak genel görevli yargı yolu çeşididir. Bunun ile beraber idare tarafından gerçekleştirilen her türlü işlem ve eyleme karşı gidilebilecek her türlü yargı yolu açıktır. İdare tarafından gerçekleştirilen ve idari işlem niteliğindeki idarî işlem ve eylemler de idari yargı mahkemeleri tarafından idari yargıda karara bağlanmaktadır.

Adlî yargı ile idarî yargı mahkemeleri arasındaki yargı yolu görev uyuşmazlığını çözmek için, kanun hükümleri ışığı altında pek çok ölçütler geliştirilmiştir. Bin dokuz yüz kırk beş yılında Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulması ile bu ölçütler güçlü bir şekilde vurgulanmaya başlanmış ve sonuç olarak da; idarî işlem, idarî eylem ve idarî sözleşme ölçütleri geliştirilmiştir. Adlî yargının yargısal olarak genel görevli mahkeme olmasından dolayı, idarenin taraf olduğu ve fakat idarî yargının yargısal görev alanı dışında kalan uyuşmazlıklar da fazladır. Kanun tarafından açıkça diğer bir yargı yolunun yargısal olarak görevli kıldığı uyuşmazlıklar,

idarenin davacı taraf olarak gerçek kişilere açtığı hukuk veya ceza davaları, idarenin davacı veya davalı olarak taraf olduğu ve sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanan hukuk davaları, idarenin gerçekleştirdiği haksız eylem niteliğindeki eylemlerinden doğan hukuk ve ceza davaları ve idarenin sahibi olduğu trafik araçlarının yaptığı trafik kazalarından doğan hukuki veya cezai uyuşmazlıklar, idarî yargının yargısal olarak görevine girmemektedir. Bu konularda yargısal olarak görevli olan yargı yolu çeşidi adlî yargıdır.

ABSTRACT

Justice is the system in a country which makes laws and punishes people who break them. Justice divide into four jurisdiction parts. These are Jurisdiction of Constitutional Tribunal, jurisdiction of Military Criminal Tribunal, jurisdiction of Administrative Tribunal and jurisdiction of Judicial Tribunal. In Turkey, there have been a lot of jurisdictional dispute between Judicial Tribunal and Administrative Tribunal.

Jurisdiction of the courts is prescribed by law. Judicial Tribunal is the general jurisdiction courts. In addition to this, all kinds of operation and the actions of the Administration may be contested at Higer Courts. These operations and actions of Administration in the quality of the Administrative- have been supervised by Administrative Tribunal.

To solve jurisdictional dispute of the courts between Judicial Tribunal and Administrative Tribunal, a lot of criteria have been developed under the light of provisions of the law. Upon establishment of the Court of Jurisdictional Disputes in 1945 these criteria commenced to have been emphasized in much more powerful manner and consequently administrative operation, administrative action, administrative agreement criteria have been developed.

Because of the general jurisdiction courts is Judicial Tribunal, disputes to which the Administration is a party but remaining out of the jurisdiction of the Administrative Tribunal have been rather large. Disputes for which another way of appeal is explicitly prescribed by the law, suits

which are followed by the Administration as plaintiff, disputes caused by personal default of agent of the Administration, suits of unjust enrichment in which the Administration involved, suits-based on unjust action of the Administration and disputes arising from accidents occurred by motor-vehicles of Administration have not been included in jurisdiction of the Administrative Tribunal. In there Judicial Tribunal has jurisdiction of courts.